

ANSER

Skånes Ornitologiska Förening
nr 1 2020

- Ljudlig flygakrobatik
- Integrerad • Dumsnutar från norr
- Hål i bostadsmarknaden • Fågelsatir • Flygmotor

Märkliga händelser i den skånska fågelvärlden

I skrivande stund i januari upplever vi en vinter som knappast kan kallas vid sitt rätta namn. En osedvanligt mild höst har övergått i en dito mild vinter. Mängder av vårtecken noteras: tidigt blommande hassel, al och asp och redan rikligt blommande vintergäck, snödroppar och lökar av tulpaner och påskliljor som skjuter upp ur marken. Måste förstås reservera mig för att detta kan vändas i en kall februari eller mars.

En av de mer spektakulära händelserna får nog tillskrivas den milda hösten när ett par hornugglor i centrala Malmö skred till häckning redan i mitten av november och glädjande har fått fram en unge i flygfärdigt skick. Många nyfikna Malmöbor har glatt sig åt detta. "Wow, en uggla!! Har aldrig sett en uggla tidigare! Vad kul och spännande!" Så uttryckte sig många som fick möjligheten att se ugglorna och ofta blev guidade av några av Malmös närvarande ornitologer. Där har vi fågelintresserade SkOF:are en viktig uppgift att väcka intresset för våra fåglar och samtidigt berätta om hur viktigt det är att vi värnar om våra fåglar lokalt, regionalt, nationellt och globalt.

En annan lika spektakulär tilldragelse är den enorma flock av bergfinkar som sedan månadsskiftet oktober/november huserar på Hallandsåsen och i dess närhet. En av personerna bakom upptäckten av flocken och övernattningsplatsen var Tomas Svensson på Limhamn och han medverkade också i radions Naturmorgon i P1. Flocken har uppskattats till häpnadsväckande 5–8 miljoner bergfinkar, vilket sannolikt är det största antalet fåglar som någonsin beskrivits i Sverige vid ett och samma tillfälle. Mer om detta finner ni längre fram i detta nummer av *Anser*.

I detta nummer presenteras också en inventering i Pålsjö skog i Helsingborg, där intressanta jämförelser görs med en liknande inventering av Torsten Malmberg 1939. Inventeringen 2019 av den på 1970-talet allmänt spridda turkduvan kastar ljus över den nuvarande förekomsten. Den intressanta invasionen av

Bergfinkar.

Foto: Per-Magnus Åhrén.

tallbit under hösten/vintern, som även nådde Skåne, följs upp. Och en minst 25-årig råka presenteras.

Nytt år och nya utmaningar! SkOF och lokalkubbarna har ambitiösa uppgifter, inte minst många intressanta föreläsningar och exkursioner runt om i Skåne. Programkommittéerna lägger ner mycket arbete på detta och vi vill uppmana ännu fler medlemmar att besöka dessa aktiviteter och gärna ta med nya vänner och bekanta. Ett antal inventeringar genomförs under året och alla uppmanas hjälpa till med inrapportering av de båda riksinventeringsarterna backsvala och berggubbe. Dessutom kommer det ett upprop att rapportera indicier på häckning av trana, där vi också hoppas på allmänhetens hjälp för att få en uppfattning hur tranans förekomst ser ut i landskapet.

Per-Magnus Åhrén – Ordförande

Innehåll

Ljudlig flygakrobatik

Optimistiskt tidig ankomst

Arne Ohlsson

3

Pålsjö skog

Idag och för 80 år sedan

Gustaf Persson & Jimmy Lindberg

8

Invandrad och integrerad

Turkduvan i Skåne

Kenneth Bengtsson

20

Noggrann kartläggning

Turkduvan i Lund

Bo Ekberg

23

Dumsnutar på besök

Sällsynta gäster från Norrland

Kenneth Bengtsson

30

Hål i bostadsmarknaden

Att trixa med balansräkningen

Ulrik Alm

33

DESSUTOM

Läsvärt

37

Notiser

41

Mini-Anser

58

Fågelkonstnären

60

Program

68

Referat

71

Upprop

73

Omslagets framsida: Tofsvipa.

Foto: Hans Cronert/Skånska Bilder.

Akvareller (Kärnsnäppor och rödhake): Måns Sjöberg.

Omslagets baksida: Turkduvor.

Foto: P-G Bentz/Sturnus.se.

I *Anser* 2019:4 visade vi en armpenna från en gravand.

Från vilken fågelart kommer denna fjäder?

Den är 250 mm lång.

Svaret får du i nästa nummer av *Anser*.

Med våren i stämman och flygakrobatik

Vacker, vårligt ljudlig och vig i luften är tofsvipan.
Den gläder oss med optimistiskt tidig ankomst
när vi fått nog av vintern.
Men vi har rövat den på äggen.

Arne Ohlsson

Vilken fågel med flytt-drift vågar, om den stannar, lita på att den skånska vintern ska vara tillräckligt givmild så att den får uppleva vårens stimulerande ljus över markerna? För de arter som är kortdistansflyttare till närområdena inom Europa förekommer då och då frestelsen att stanna på denna sida Östersjön och Öresund. Det är riskabelt men kan vara en strategi som innebär överlevnad. Inte minst tofsvipan är en art som årligen "funderar på saken". De långt flesta drar iväg i tid före första allvarliga frosten, några väntar tills minusgraderna sätter in som gör fångst av maskar och larver och annat ätbart mer eller mindre omöjlig.

Om de då inte tvekar längre utan ger sig iväg kanske de klarar sig, men visst kan vinterförhållanden slå till även en bra bit söder och sydväst om vår fyrkantiga skånska halvö. Skånska vinterrapporter anger oftast ett fåtal tofsvipeindivider, från enstaka till något hundratal. Det är lätt att

känna medlidande för dessa där de står mot vinden i kärvhetens tid eller flyger i tystnad och letar efter de bästa våtmarkerna. Man vill rentav beklaga deras tvivelaktiga beslut. Av någon anledning bjöd dock januari 2007 på tusentals tofsvipor, spridda i provinsen.

Åtminstone i inlandet har tofsvipan traditionellt räknats till de allra första som återvänder och verkar lova de människor som noterar den att det verkligen kommer att bli vår. Härvidlag brukar den vara jämbördes med sånglärkan och staren. Då är tofsvipan synlig. Den skickligt tumlande flykten, dess rop som vi ofta finner klagande och som om den anar fara, dess vaksamhet över ängar och även torrare marker, det utgör en av vårdagens finaste upplevelser. Tofsvipans temperamentsfyllda försvar och utdelade "örfilar" mot oväl-

Tofsvipa i motljus.

Foto: Mikael Arinder/Skånska Bilder.

komna besökare anses gynna de minsta markhäckarna i närheten, såsom gulärta och ängsbiplärka. I stunder utan fara å färde kan viporna utöva sin luftakrobatik på ett sätt som torde roa dem. Det vore antropocentriskt småaktigt att förneka att de kan vara i en sinnesstämning av upprymdhet, något som vi äntligen börjar inse.

För ett halvt århundrade sedan och mer var tofsviporna sällskap för de människor som hackade och gallrade sockerbeter. De var nog mestadels uppskattade, *vivorna i bedesticked*, under långa arbetsdagar. Eller så passar de på vid bondens plöjning. Att plogen nu dras av en grön John Deere i stället för av en eller två hästar bortser tofsviporna från! Vänder de då ryggen mot betraktaren blir de som ett med den blanka, skånska myllan. Vindilar över det öppna landet drar genom tofsen i vipans

väntan på godbitar, blottade och avslöjande, ur myllans dolda livsrum.

Att anlända tidigt har sina risker. Många år ska vintern slå till igen, som om den bara vill visa sin maktfullt otrevliga sida innan den besegras för säsongen. Alldeles exceptionellt, och hemskt, var det 1966 då det i mitten på april blev full vinter med minusgrader och stora snömängder. Som värst uppmättes 15 minusgrader ända ner i Skåne. Det blev döden för många tusen nyss anlända flyttare, inte minst tofsvipor och andra vadare. Begreppet "vipvinter" illustrerades utan barmhärtighet.

Tofsvipan är verkligen en vårens fågel i vår relation till den. Det är i det avseendet den lämnat de flesta spåren i litteraturen, och de är inte få. Skånepoeten Ola Hansson (1860–1925) som med en inre oro flyttade runt i Europa, längtade ofta hem och

Tofsvipa i daggfuktig tuva. Foto: Mikael Arinder/Skånska Bilder.

allra mest om våren då han från det han skrev kunde känna att i "den enkla texten böljar/rytmiskt ymnig melodi/i vars tysta svall klingar/lärkesång och vipeskri ...". Han är inte den ende som upplevt vipans röst som starkt närvarande, som vårstämman man med djup tar till sig. Ibland har viporna något att säga ännu när dagen stillnat och det sista vårdagsljuset bleknar bort i marksänkans svämvatten och de första stjärneljusen tänds ännu en gång från ofattbara avstånd.

De har också ett mörkerseende som vi inte har. Att kalla tofsvipans rop för skri eller skrik är inte rättvist. Det tyckte inte heller Ivar Harrie (1899–1973) som i *Hem till Skåne* från 1961 finner att "vipeskriet ute på ängen" har betydligt mer av "en kort fanfar, fräck och glad och ivrig. Och det finns ackompanjemang – vingslagens

taktfasta, sonora rassel; ja det hörs faktiskt, på närhåll, lika starkt som lätet." I vårdagens upplyftande ljus, kanske med svagt fuktdis över maderna, är det ett livsbejakande välljud bland artfränder, kanske äggrövare, onödigt närgångna människor men även i den nästan överallt enerverande mattan av trafikbuller i dagens vägtäta landskap. Men nog kan man förmänskligt uttyda ängslighet, rentav sorgsenhet, i tofsvipans röst när den framvisar den starka instinkten för äggens och ungarnas skydd.

Är det namnet vi gett den som tofsvipan ropar ut? Om man skriver vipa som *viii-pa* blir det logiskt. På motsvarande sätt är det i flera språkområden, det danska (*vibe*) och norska (*vipe*), det tyska och portugisiska och ännu fler därtill. Mark Cocker framhåller i *Birds & People* (Jonathan Cape,

Snön har börjat smälta och tofsviporna har anlänt till laddrieket i Norrbotten första dagen i april.
Akwarell: Matsäke Bergström.

Nykläckt. Foto: Hans Cronert/Skånska Bilder.

2013) att det nog är ett av de allra bästa exemplen i världen på psykologin bakom vår namngivning av fåglar. Hans konklusion att tofsviporna "really do call out to us their own names" stämmer väl med det spridda, folkliga namnet *pee-whit*, om än tofsvipans officiella namn på engelska är *Northern Lapwing*. Enligt Cocker finns det drygt 20 varianter av *pee-whit*.

Ett ogint sätt att möta vårens tofsvipor och deras idoghet att sätta en ny generation till världen har varit att skatta äggen. Synonym till skatta ska här vara plundra! Det må ha hjälpt fattiga människor en liten smula i gångna tider, och ofta skickades barnen ut för att plocka, eller pigor och drängar. Det mest olycksaliga var att vipäggen var allmänt kända som mycket goda. "Äggen sägs utgöra en utsökt lækkerhet" noterade Sven Nilsson 1858. Men var-

för skulle just tofsvipans ägg smaka bäst? Vad skulle göra dem så annorlunda att de vore så mycket smakligare att inmundiga än exempelvis ägg av strandskata eller rödspov?

Härom må man allt tvivla. Ofta var tofsvipan den vanligaste vadaren och hamnade troligen därför i blickpunkten. Ryktet om smaken spreds vida och blev en sådan där "sanning" vars sanningshalt inte är mer välgrundad än ett ryktes inneboende tomhet. Mest seglivad har traditionen varit i Nederländernas nordvästliga provins Friesland, i ett land som annars har utvecklat föredömligt fågelskydd för de flesta arter. Vipäggtraditionen har ju kolliderat med EU:s fågelskyddsdirektiv och det var faktiskt inte förrän 2015 som det blev förbjudet att ta äggen. Men intresset fortsätter och det har redan blivit en ny tradition att rapportera, inte minst massmedialt, det första ägget och deklarerar att nu är det vår på riktigt. År 2019 offentliggjordes första fyndet 28 februari. Ornitologer hjälper nu till att göra bönder uppmärksamma på bona så att de inte hamnar under traktorhjul.

I Emil Hagdahls *Kok-konsten* från 1879 finns recept på vipägg som också avslöjar att fyra eller fem bon måste plundras om det ska bli en mättande måltid, eftersom en äggkull oftast är på fyra. Detta var illa, men om viporna lade om kullen och de fick ha den ifred var det inte det värsta. Brutalare är då den jakt med bössan som dessvärre fortfarande praktiseras på sina håll i Europa. En forskningsrapport från Committee Against Bird Slaughter (CABS) i Tyskland visar på mer än 100 000 skjutna tofsvipor årligen. Och detta sammanfaller med de stora minskningar arten genomgår i vår världsdel, inte minst i England och Wales med 80% sedan 1960. I Nederländerna finns hälften kvar jämfört med 1996. Den beklagliga trenden är

Vårflock. Foto: Tomas Lundquist/N.

tydlig i mer än hälften av de 40 länder där tofsvipan häckar.

I Sverige har tofsvipan lyckats undgå en hel del av de hagelsvärmar den lätt kunnat råka ut för om traditioner gått den vägen. Första fredningsåtgärden kom 1907. Sedan gick det på rätt håll, men det skulle ske i sex försiktiga steg och passera 61 år fram till totalfredningen 1968.

Det är ofta inte lätt i dagens landskap att vara vadare. Det har torrlagts under lång tid och för fåglarna störande aktiviteter har blivit allt fler. Men atlasinventeringen 2003–2009 visar en stabil trend för tofsvipan efter 30 år sen förra inventeringen. Men som väl är accepterar den åkermark som på många sätt kan vara

nog så fattig. På så sätt "har hon ekologiskt 'omskolat' sig", som Gustaf Rudebeck uttryckte det 1962.

I våtmark eller på bondens åker, lagom regnig sommar är bäst att hoppas på så att vi också kan se fram emot höstens eleganta flockar när de, ofta tystlåtna, letar färdkost. Detta gör de påfallande ofta i sällskap med starar, snarast för att deras matvanor och flyttningsriktning sammanfaller. På YouTube finns flera sekvenser av deras gemensamma födosök och flyguppvisningar.

Arne Ohlsson

arne.e.ohlsson@telia.com

Fotnot: Tofsvipan är Staffanstorps kommunfågel och två flygande vipor är logotypen för Dansk Ornitologisk Forening (BirdLife Danmark).

Häckfåglar i Pålsjö skog

Att inventera fåglar ger viktig kunskap om enskilda arter och olika miljöers värden. Att inventera regelbundet gör att man kan följa utvecklingen. Denna inventering är särskilt intressant då det görs jämförelser med förekomsterna för 80 år sedan.

Gustaf Persson & Jimmy Lindberg

Ända sedan jag 2017 inledde inventeringarna av häckfåglar på Fredriksdal Museer och Trädgårdar, har jag någonstans i bakhuvudet undrat över hur fågelbeståndet ser ut och har sett ut i övriga delar av Helsingborg. Men fram till början av detta år hade denna undran stannat vid en undran. Visserligen hade jag kollat runt, men de uppgifter jag kunde läsa mig till via nätet och Kullabygdens Ornitologiska Förenings hemsida gav inte något egentligt svar på min undran, förutom gällande en redovis-

ning av en inventering av Pålsjö skog, gjord av Torsten Malmberg 1939. Fast besluten att ta reda på hur den aktuella situationen såg ut inleddes inventeringsarbetet i slutet av mars. Inventeringarna omfattade 25 besök och varje besök varade i snitt ca tre timmar. Som medobservatör och medförfattare har Jimmy Lindberg fungerat.

Områdesbeskrivning

Pålsjö skog har fått sitt namn av Pålsjö slott och är sedan 2016 del av Pålsjö

Vy från Pålsjö skog. Foto: Christer Strid.

Inventeringsområdena i Pålssjö skog: 1. Alkärrret; 2. Bäckravinen; 3. Pålssjö slott; 4. Väster om Skogspaviljongen; 5. Öster om Skogspaviljongen; 6. Kramatoriet–Thalassa.

naturreservat. Pålssjö skog är ca 70 hektar och sträcker sig från norra Tågaborg till Pålssjö gårds marker söder om Mariastaden. I väst avgränsas skogen av Pålssjö slott och norr om slottet ligger Villa Thalassa. I nordöstra delen av skogen ligger Pålssjö kyrkogård och Helsingborgs krematorium medan det i sydöstra delen finns en tennisanläggning. Ned mot Öresund rinner ett par bäckar som samlas i en damm vid Pålssjö mölla. Mitt i skogen ligger Pålssjö Skogspaviljong. Historiskt sett bestod Pålssjö skog under 1700-talet av öppet/halvöppet landskap med slåtteräng och betesmark. Under 1800-talet förändrades landskapet radikalt genom utdikning, vilket fick till följd att området började anta nuvarande utseende. Skogen, som idag huvudsakligen är en

lövskog, består till stora delar av bok och ek. Skogen är en naturskog med inslag av döda och fallna träd, vilket främjar artrikedomen i området.

Inventeringsmetodik

Vid varje inventeringstillfälle besöktes hela eller utvalda delar av området och samtliga fåglar noterades enligt revirkarteringsmetoden (alla sjungande, bobygande, matande, varnande, ungar etc. noteras på en exakt, eller något sänär exakt plats). Även rastande, födosökande, förbiflygande och sträckande fåglar antecknades. Allteftersom inventeringen fortskred, noterades så klart även resultaten av häckningen. De häckningskriterier som användes var: 1. Säkerställd häckning, 2. Sannolik häckning och 3. Möjlig häckning.

Tabell 1. Häckande fågelarter i Pålssjö skog 2019.
För detaljer – se *Förteckning över observerade fågelarter*.

Säkerställd häckning Kriterie 1		Trolig häckning Kriterie 2		Möjlig häckning Kriterie 3	
Art	Antal par	Art	Antal par	Art	Antal par
Gräsand	5	Skogsduva	3	Sparvhök	1
Ringduva	21	Järnsparv	5	Gök	2
Större hackspett	6	Taltrast	5	Gröngöling	1
Sädesärla	2	Trädgårdssångare	5	Trädpiplärka	1
Gärdsmyg	20	Ärtsångare	3	Kärrsångare	1
Rödhake	16	Törnsångare	2	Kungsfågel	1
Rödstjært	11	Härmsångare	3	Brandkr. kungsfågel	1
Björktrast	10	Grönsångare	8	Entita	1
Koltrast	22	Svartvit flugsnappare	3	Mindre hackspett	1
Gransångare	20	Hämpling	1		
Lövsångare	11				
Svarthätta	20				
Talgoxe	21				
Blåmes	18				
Nötväcka	7				
Trädskrypare	3				
Trädgårdsträdskrypare	4				
Kråka	6				
Skata	5				
Kaja	10				
Stare	2				
Pilfink	2				
Gråsparv	3				
Bofink	17				
Grönfink	7				
25 arter	269 par	10 arter	38 par	9 arter	10 par

Förteckning över observerade fågelarter i Pålssjö skog våren och sommaren 2019

Gräsand *Anas platyrhynchos* 5 par

Arten förekom under inventeringsperioden, naturligt nog, i anslutning till vatten. Flest individer sågs i och vid Krematoriedammen med som mest 43 hanar och 4 honor 14 maj. Några få uppehöll sig i Pålssjö kvarns damm och enstaka vid dammen vid Pålssjö slott. Första häckning konstaterades vid dammen vid Pålssjö kvarn, där 1 hona med 4 pulli sågs 17 juni (och 1 hona med 2 pulli i början av augusti). 20 juni upptäcktes 1 hona med 3 pulli vid Krematoriedammen och på samma lokal 1 hona med 8 pulli 16 juli. Tyvärr fanns bara 1 pull kvar vid besök 23 juli, då också en ny kull med 1 pull upptäcktes. Möjligtvis är det kråkor som gått hårt åt kullarna?

Sparvhök *Accipiter nisus* 1 par

Den 13 juni cirkade ett par över skogen strax öster om Pålssjö slott, på ett sätt som påminde om spelflykt. Mycket möjligt att denna relativt svårinventerade art häckade i Pålssjö skog i år.

Skogsduva *Columba oenas* 3 par

Redan 17 mars hördes skogsduva ropa i Alkärrret. I april hördes ännu en vid Landborgspromenaden sydväst om Pålssjö slott. En tredje hördes norr om Christer Boijes väg, vilket ger tre troligt häckande par.

Ringduva *Columba palumbus* 21 par

En av de vanligaste häckfåglarna i Pålssjö skog. Flest par fanns Alkärrret och i området mellan Thalassa och Krematoriet med 5 par vardera. 2 par fanns i Bäckravinen och 3 par vardera i område 3, 4 och 5.

Ringduvan är en av de vanligaste häckande arterna i Pålsjö skog. Foto: Christer Strid.

Gök *Cuculus canorus* 2 par

En ropande vid flertalet tillfällen i området kring Thalassa och en i Alkärret.

Större hackspett *Dendrocopos major* 6 par
1 par i Alkärret, 2 par mellan Krematoriet och Thalassa och 3 par i de centrala delarna av skogen. Inte ens hackspettarna fick vara ifred då åtminstone en av deras ungar föll offer för kråkor.

Mindre hackspett *Dendrocopos minor* 1 par
I slutet av april observerades ett ex mellan Krematoriet och Gustaf Hoffs väg. Arten sågs även vid några tillfällen vid Hundrastgården, vilket indikerar möjlig häckning.

Gröngöling *Picus viridis* 1 par

En möjlig häckning, baserad på observationer gjorda i juli vid Krematoriet.

Trädpiplärka *Anthus trivialis* 1 par

Endast observerad vid Alkärret, där en fågel hördes sjunga vid några tillfällen.

Sädesärla *Motacilla alba* 2 par

Två säkerställda häckningar vid Pålsjö slott och Pålsjö kvarn.

Gärdsmyg *Troglodytes troglodytes* 20 par

Spridd över hela området, men med flest par i södra och norra delen av inventeringsområdet. 6 par i Alkärret, 1 par i Bäckravinen, 2 par vid Pålsjö slott, 3 par V Paviljongen, 3 par Ö Paviljongen och 5 par mellan Krematoriet och Thalassa. Bon återfanns i bl.a. rotvälta vid Tennisbanorna, på trädstam och i håligheter i träd.

Järnsparv *Prunella modularis* 5 par

1 par i buskage bakom Pålsjö slott, 1 par

vid Tennisbanorna, 1 par i närheten av "stolpe 84" väster om Paviljongen, samt 2 par mellan Krematoriet och Thalassa.

Rödhake *Erithacus rubecula* 16 par
Jämnt spridd med par i alla delområden. Flest fanns i Alkärret med 4 par. Ungfåglar sågs här och var i skogen.

Rödstart *Phoenicurus phoenicurus* 11 par
Från 24 april hördes denna håll-/holkhäckare lite här och var i Pålsjö skog. Efter hand etablerades reviren. 2 par fanns i Alkärret, 3 par mellan Krematoriet och Thalassa, 2 par vid Pålsjö slott, 2 par Ö Paviljongen, 1 par i Bäckravinen och 1 par i hållighet i träd vid Järnvägsbron.

Taltrast *Turdus philomelos* 5 par
Den första hördes sjunga redan 17 mars vid Skogspaviljongen. Efter hand föll fler fåglar in i talkören och summan stannade på 5 troligt häckande par, spridda över området.

Dammen vid Pålsjö slott. Foto: Gustaf Persson.

Koltrast *Turdus merula* 22 par

En art som på många håll hade en väldigt god häckningssäsong och så även i Pålsjö skog, där den fanns spridd över hela området. Flest par fanns i södra och norra delen, med 6 par i Alkärret och 5 par på sträckan Krematoriet-Thalassa.

Björktrast *Turdus pilaris* 10 par

Störst koncentration av arten mellan Krematoriet och Gustaf Hoffs väg, där 5 par bedömdes häcka. Flera ungfåglar sågs där i mitten av juni. I övrigt 2 par vid Pålsjö slott och något par väster om Paviljongen, samt i Bäckravinen.

Kärrsångare *Acrocephalus palustris*

En möjlig häckning på fältet strax söder om Thalassa.

Trädgårdssångare *Sylvia borin* 5 par

Vid Alkärret hördes den första sjunga 16 maj. Arten förekommer i samma biotop som svarthättan, men ej lika vanlig. De par som troligen häckade fanns i Alkärret, vid Pålsjö slott, Ö Paviljongen och på sträckan Krematoriet-Thalassa.

Svarthätta *Sylvia atricapilla* 20 par

Första observation var 2 sjungande fåglar vid Alkärret 9 april. Arten anlände "på allvar" två veckor senare och 26 april hördes 14 ex sjunga. Svarthätta var jämte gransångaren den klart dominerande sångaren under våren och tjugo häckande par kanske till och med är i underkant. Fanns spridd över hela området, med störst koncentration i norr och söder.

Ärtsångare *Sylvia curruca* 3 par

En fågel sjöng vid Pålsjö slott 26 april och hördes sedan regelbundet under maj-juni. I sydvästra delen av Alkärret fanns ett annat par och vid Tennisbanorna ett tredje.

Törnsångare *Sylvia communis* 2 par

Den första för året sågs 7 maj vid Pålsjö slott, där den senare troligen häckade på fältet mellan slottet och Thalassa. Ett par fanns i norra delen av området, på gränsen till fälten vid Pålsjö gård.

Härmsångare *Hippolais icterina* 3 par

Sparsamt förekommande och endast hörd sjunga från tre olika platser. En norr om Christer Boijes väg, en ost Paviljongen och en vid Landborgen i närheten av Thalassa. I övrigt från Pålsjö naturreservat endast rapporterad från Sofiero och Kungshults-skogen.

Gransångare *Phylloscopus collybita* 20 par

24 mars hördes den första gransångaren i sydöstra delen av skogen. Undan för undan fylldes arten på och redan 12 april noterades 11 sjungande fåglar. Arten förekom i alla delområden, med en viss övervikt i norra och södra delen.

Lövsångare *Phylloscopus trochilus* 11 par

Den första lövsångaren hördes sjunga 22 april vid Paviljongen. Sakta fylldes arten på och 11 maj hördes hela elva individer sjunga. Några av dessa hade nog bara mellanlandat i skogen, för att efter någon eller några dagar dra vidare. Lövsångaren bedömdes häcka med 3 par i Alkärret, 2 par i Bäckravinen, 1 par V Paviljongen, 3 par norr om Christer Boijes väg, samt 2 par Ö Paviljongen.

Grönsångare *Phylloscopus sibilatrix* 8 par

Den 26 april hördes den första sjunga väster om Skogspaviljongen, men det dröjde till en bit in i maj innan arten etablerade sig i skogen. Företrädesvis höll grönsångaren till i bokskogen, även om en del återfanns i andra lövskogsområden. Uppskattningsvis häckade 8 par i Pålsjö skog, en siffra som möjligtvis kan vara något i underkant.

Kungsfågel *Regulus regulus* 1 par

En handfull observationer något hundratal meter öster om Skogspaviljongen från slutet av mars till början av maj.

Brandkronad kungsfågel *Regulus ignicapilla* 1 par

En individ sågs vid ett par tillfällen i slutet av april och början av maj, födosöka i träd vid Pålsjö slott. Även observationer av 2 ex vid Thalassa i slutet av maj gör att den klassas som möjlig häckare.

Svartvit flugsnappare *Ficedula hypoleuca* 3 par

Förvånansvärt sparsamt förekommande, trots massor med lämpliga boplatser i form av uppsatta holkar. Tre troliga häckningar, blev de enda resultaten av inventeringen. En 200 m V Krematoriet, en i Alkärret och en vid Tennisbanorna.

Blåmes *Cyanistes caeruleus* 18 par

Häckade i alla delområden i Pålsjö skog. Bland annat häckade 2 par i ventiler på Pålsjö slott, 1 par i hålutrymme i väggen på Krematoriet, medan andra hade valt att bosätta sig i holkar eller hålutrymmen i träd. I början av juni sågs ungfåglar lite här och var i skogen.

Talgoxe *Parus major* 21 par

Något mer talrikt förekommande än blåmesen, men förekom annars i samma biotoper. Jämn spridning över skogen, med en liten övervikt av par i Alkärret (6). Även hos talgoxen många ungfåglar från början av juni,

Entita *Poecile palustris* 1 par

Vid tre tillfällen i maj hördes arten vid Pålsjö kvarn.

Nötväcka *Sitta europaea* 7 par

Framför allt i början av inventeringen tyck-

tes nötväckan var allestädes närvarande. Efter hand som häckningen fortskred blev arten något mera anonym. Arten fanns i alla delområden utom i Bäckravinen.

Trädskräparer *Certhia familiaris* 3 par

Ett par fanns i Alkärrret och sågs med ungar 23 maj. Ett par fanns väster om Skogspaviljongen och ett tredje par strax SO Pålsjö slott.

Trädgårdsträdskräparer *Certhia brachydactyla* 4 par

Trädgårdsträdskräparen var kanske den mest "exklusiva" arten i Pålsjö skog och också den, av de häckande arterna, som senast invandrat till Sverige. Av de 4 par som bedömdes häcka fanns ett vid Gustaf Hoffs väg, ett ca 100 m V Krematoriet, ett tredje sannolikt i västra delen av skogen vid "stolpe 84" och det fjärde strax N Järnvägsbron. Ungar från åtminstone två av paren sågs.

Kråka *Corvus cornix* 6 par

Bo återfanns i Alkärrret, vid Landborgen och i centrala delarna av skogen. Summan 6 par är kanske i underkant, men speglar nog ganska väl det reella beståndet.

Kaja *Corvus monedula* 10 par

Arten häckade spridd över skogen i lämpliga hålutrymmen. Även klassisk boplatz i skorsten fanns i Pålsjö slott. Siffran 10 par kan vara något för låg och är en minimisiffr.

Skata *Pica pica* 5 par

Fanns utspridd lite här och var i skogen, med bo vid Pålsjö slott, i Alkärrret, i skogsparti vid Krematoriedammen, vid Thalassa och i centrala delen av skogen.

Stare *Sturnus vulgaris* 2 par

Staren förekom synnerligen sparsamt un-

der våren/sommaren i Pålsjö skog med endast 2 par i området kring Pålsjö slott. Häckningarna blev lyckade och båda paren fick ungar på vingarna.

Gråsparv *Passer domesticus* 3 par

Några par fanns vid Krematoriet, där även ungar sågs. Häckade också i anslutning till bebyggelse och i villakvarteren, vilket inte redovisas här.

Pilfink *Passer montanus* 2 par

Endast noterad med två par vid Pålsjö slott. Norr om området, vid Pålsjö gård, var pilfinken frekvent förekommande och flera ungfåglar observerades i slutet av juni och början av juli.

Bofink *Fringilla coelebs* 17 par

Redan 24 mars hördes bofinkar sjunga runt om i skogen. En del av dessa var troligtvis bara "mellanlandare" på väg till häckplatser längre norrut. Som många av de vanligast förekommande arterna i skogen, fanns bofinken spridd över hela skogen.

Hämpling *Linaria cannabina* 1 par

Ett par häckade troligen i området bakom Pålsjö slott.

Grönfink *Chloris chloris* 7 par

Häckade i tre av delområdena – Alkärrret, Pålsjö slott och området mellan Krematoriet och Thalassa. Förekom också i villakvarteren, men dessa är inte medtagna i redovisningen.

Icke-häckande arter i området

Storskarv: 1 april sågs ett ex rasta en kort stund i Pålsjö slotts damm och 16 juli födosökte ett ex i Krematoriedammen.

Gråhäger: Endast noterad rastande med ett ex i Pålsjö slotts damm 3 juni, samt förbiflygande vid ett par tillfällen.

Strandskata: Sågs då och då flyga över om-

rådet, men även noterad som rastande, framför allt i närheten av Krematoriedammen, men inga indikationer på häckning.

Drillsnäppa: Vid Krematoriedammen rastade en drillsnäppa 18 juli.

Fiskmåås: Då och då sågs arten flyga över området. Som rastande förekom fiskmååsen främst vid Krematoriedammen, men också födosökande på gräsmattorna vid Pålsjö slott.

Gråtrut: Dels noterad som överflygande, dels som rastare vid Krematoriedammen.

Skrattmåås: Sågs ofta rasta vid Krematoriedammen, samt vid ett tillfälle med ett ex i Pålsjö kvarns damm. 16 juli rastade ett 30-tal vid Krematoriedammen, varav två unga.

Tornseglare: Sågs ofta födosöka över skogen.

Spillkråka: Den 27 maj sågs ett ex flyga förbi vid Pålsjö slott.

Ladusvala: Födosökte då och då i området. Häckade närmast vid Pålsjö gård.

Hussvala: Observerad endast som födosökande i området.

Näktergal: Enda observationen var en sjungande i Alkärret 27 maj.

Dubbeltrast: Ett exemplar hördes i trädparti öster om Paviljongen 1 april.

Stjärtmes: En individ rastade en kort stund vid Pålsjö slott 9 april.

Råka: Noterad endast som förbiflygande. Ingen koloni inom området.

Gråsiska: Den 12 april rastade fyra individer i träd bakom Pålsjö slott.

Stenknäck: Endast observerad med ett ex 26 april vid Pålsjö slott

Torsten Malmbergs fågelstudier i Pålsjö skog

Under åren 1934–43 och huvudsakligen 1938–40, bedrev Torsten Malmberg fågelstudier i Pålsjö skog. Så här skriver han bl.a. i sin redovisning:

"Iakttagelserna, som med hänsyn till folktillströmningen ofta förlagts till tiden närmast efter soluppgången, ha särskilt till en början företagits utan sys-

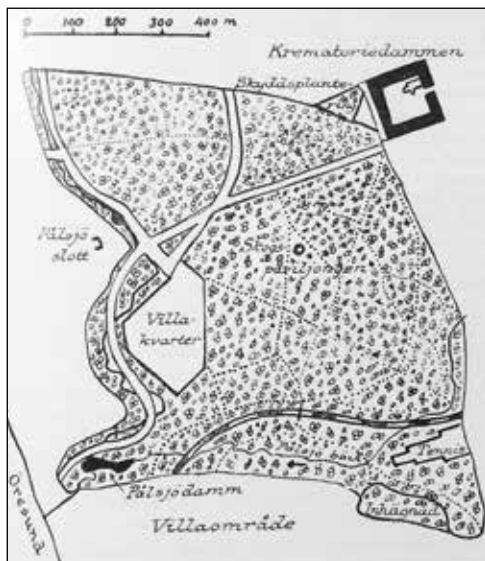
Torsten Malmberg.

tematisk avsikt och delvis bestått i uppsökandet av bon och ringmärkning av ungar. Rent ekologiska förhållanden ha dock tilldragit sig allt större intresse. Jag har sålunda bl.a. sökt uppskatta antalet häckande par av varje art."

(Torsten Malmberg, *Vår Fågevärld* 1944).

Torsten Malmberg (1923–2003) Fil. dr zoologi var en av grundarna av Skånes Ornitologiska förening (SkOF) samt en ledande skapare bakom Falsterbo fågelstation.

Malmberg påbörjade studier av fåglar 1939 genom att inventera fågelbeståndet i Pålsjö skog, vilket publicerades i VF 1944. Malmberg bedrev ornitologiska studier vid Lunds universitet och skrev ett antal artiklar rörande fåglarnas flyttning, ett flertal av dessa artiklar var av populärvetenskaplig karaktär för att informera allmänheten om vetenskapliga landvinningar.

Torsten Malmbergs inventeringsområde i Pålssjö skog 1939.

Malmbergs mest betydande gärning var hans livslånga arbete, inklusive hans doktorsavhandling 1973, om råkan och dess beståndsvariation till följd av miljögifter.

Malmberg utförde även inventeringar på Kullaberg, vilket finns att läsa om i bl.a. boken *Besök på Kullaberg* (1950) och häckfågel-inventering på Hallands väderö.

“Det torde vara ganska ovanligt, att inom stadsgränser påträffa ett område som verkligen gör skäl för namnet skog. Ännu egendomligare kan det synas vara, om en sådan skog visar sig ha ett häckfågelbestånd, som både ifråga om kvalitet och kvantitet, fullt ut kan jämföras med beståndet inom liknande områden, mera oberörda av människans ingripande.”

(Torsten Malmberg, *Vår Fågelvärld* 1944).

Tabell 2. Jämförelse mellan häckande fågelarters förekomst i Pålssjö skog 1939 och 2019 och några av Torsten Malmbergs kommentarer i *Vår Fågelvärld* 1944:3.

Art	Antal par 1939	Antal par 2019	Kommentar
Gräsand	10	5	Många observationer under våren 2019 men bara fem konstaterade häckningar. 1939 uppger Malmberg att arten hade sina häckplatser vid några av skogens små dammar eller i bäckdalarna, men även vid någon trädstam inne i skogen.
Fasan	2	-	Malmberg skriver: "Under en följd av år har två fasanhönor ruvat inom området, den ena i norra kanten, den andra i inhägnaden i söder". Det förekommer inga rapporter eller observationer av fasan från Pålssjö naturreservat 2019.
Sparvhök	-	1	Malmberg skriver kortfattat att arten observerats vid nästan alla tider på året.
Skogsduva	-	4	Enligt vad Malmberg fick kännedom om, häckade skogsduvan i ihåliga bokar några år innan hans inventering, men boplatserna togs över av kajor.
Ringduva	18	21	Malmberg skriver att stammen av ringduva starkt decimerats av de kalla vintrarna. Han syftar då på de "kalla krigsvintrarna" 1940–42. Han nämner också dessa i samband med andra övervintrande fågelarter.
Gök	-	2	Malmbergs inventering avser 1939, men redovisningen skrevs och publicerades 1944, varför uppgifterna om vintrarna 1940–42 finns med.
Kattuggla	2	-	Enligt Malmberg hörd och sedd nästan varje år, men aldrig någon konstaterad häckning – vilket kan vara förståeligt, då arten är svårinventerad. 1939 häckade 1 par i närheten av Pålssjö slott och 1 par längre söderut.
Större hackspett	6	6	Torsten Malmberg, som ringmärkte i Pålssjö skog, skriver så här om kattugglan: "De nyss utflugna ungarna flyga ganska bra, men har svårt att sätta sig och kunna relativt lätt skakas ned." Andra metoder nu – eller? Inget par häckade inom det angivna området i år, men ett par strax norr om (vid Thalassa) fick ut tre ungar.
Mindre hackspett	1	1	Betingelserna för större hackspett tycks ha varit desamma 1939 som nu, vilket också avspeglar sig i antal häckande par.
Gröngöling	-	1	Malmberg anger att arten häckade i sydöstra delen av området i en al.
Trädpilärka	1	1	Ingen häckning i Malmbergs undersökning, men han anger att arten tidigare häckat i Bäckravinen.
Sädesärta	-	2	Lika fåtalig i skogen 1939 som nu.
			Malmberg skriver: "Häcker vid människoboningar på flera ställen alldeles utanför området och iakttagas ofta inom, särskilt i bäckdalarna."

Tabell 2. Forts.

Art	Antal par 1939	Antal par 2019	Kommentar
Gärdsmyg	8	20	Gärdsmygen tycks ha haft svåra tider under åren för Malmbergs studier och på våren 1942 tycks den ha varit närmast utplånad, skriver han. Orsaken lär ha varit de "onormalt stränga vintrarna".
Järnsparv	3	5	"En av de mest tillbakadragna och nyckfulla bland skogens fåglar är järnsparven. Vissa år har den uppträtt flerstädes, men andra har den varit nästan försvunnen. I det stora hela synes den dock ha gått tillbaka." skriver Malmberg. Hur beståndet i Sverige såg ut 1939 är okänt, men numera upp skattas antalet häckande par till mellan 1–2,5 miljoner par.
Rödhake	30	16	Malmberg anger ej var i skogen rödhaken häckade, men man får utgå ifrån att den var lika spridd över området då som nu. Han nämner också den kraftiga decimering av arten som skedde under de kalla vintrarna 1940–42.
Näktergal	12	-	Malmberg skriver: "Bland skogens häckande arter är näktergalen den enda, som tilldrar sig något större intresse från stadsbefolkningens sida. Dess sång höres under sommarnätterna över stora delar av Hålsingborg. Fågeln är emellertid förvånande fåtalig med tanke på de goda häckningsmöjligheterna. Halften av beståndet, som tycks vara relativt konstant från år till år, finns i områdets sydöstra hörn, där markvegetationen är frodigast. De övriga paren bo längs skogsbrynen."
Rödstjört	-	11	Under 30- och 40-talen tycks rödstjärten varit sällsynt som häckfågel. Malmberg anger att den häckade i villakvarteren.
Koltrast	48	22	Koltrasten är den art som Torsten Malmberg skriver mest om i sin redovisning av häckfågeln i Pålsjö skog. Han blandar också in den polske ornitologen Paul Robien, i sin uppsats, vilken tydligen hade spekulationer kring att koltrasten, inom en snar framtid skulle komma att uppträda som bo-plundrare och att dess sång skulle komma att försämrats. Huruvida det kommer att bli så "återstår att se" skriver Malmberg.
Taltrast	25	5	Sångtrasten, som arten hette 1939, häckade då framför allt i den centrala delen av skogen, där det fanns gran, samt i skyddsplanteringen.
Björktrast	-	10	Malmberg skriver att arten är sedd i mindre flockar under höst och vår. Förmodligen avser han observationer under flyttningen.
Svarthätta	24	20	Enligt Malmberg skedde en stor ökning av svarthättebeståndet under senare delen av 1930-talet. Han skriver också att ökningen inte var lokal, utan kunde märkas även på Hallands Väderö, där beståndet nästan fördubblades mellan 1937 och 1942.
Trädgårdssångare	20	5	"Områdets bestånd av trädgårdssångare fluktuerar ganska kraftigt, och det ovan, för 1939 angivna häckande antalet par ligger under det normala, som belöper sig till ca 30 par." Malmberg spekulerar i om orsaken kunde vara sjukdom eller katastrof under flyttningen. Han nämner också att trädgårdssångaren anländer runt 10 maj, men att den 1940 anlände redan 25 april.
Ärtsångare	2	3	Häckade 1939 i skogskanten i söder. Den del som Malmberg kallar "skyddsplanteringen".
Törnsångare	-	2	Inga iakttagelser av törnsångare finns angivna i Torsten Malmbergs redovisning. Fanns inte arten i trakterna kring Helsingborg under 1930- och 40-talen, eller var den bara förbisedd?
Kärrsångare	-	1	Malmberg skriver att han "livligt efterspanat" kärrsångaren, dock utan att finna den.
Härmsångare	20	3	Arten kallades 1939 för "bastardnäktergal", gick därefter en tid under namnet "gulsångare" för att idag kallas härmsångare. Malmberg skriver att arten är starkt koncentrerad till de buskrika albestånden i skogens sydöstra hörn. Han nämner också att den häckar på många håll i villaträdgårdar, där arten för tio år sedan var okänd.
Lövsångare	38	11	Malmberg skriver sin redovisning av lövsångaren: "Det vill synas som om lövsångaren på senare år minskat något i antal." Han anger ankomstdatum för arten till omkring 1 maj. Men 1943 den 25 april. De senaste tio åren har mediandatum för ankomst till KOF:s rapportområde varit 12 april.
Gransångare	-	20	Malmberg skriver: "Enligt Ringdahl (1924) hörd sjunga i alar vid Pålsjö bäck 13 april 1921. Av mig aldrig observerad inom skogen, men strax norr därom sågs 1 ex 1 oktober 1939.
Grönsångare	25	8	Som för många arter föreligger även här en betydande skillnad i antal häckande par i 1939 års inventering och 2019. Malmberg anger att arten huvudsakligen häckade i skogens centrala delar i de slutna trädbestånden.
Kungsfågel	-	1	Enligt Malmberg ej observerad under häckningstid, men däremot under vinterhalvåret fram till april.
Brandkronad kungsfågel	-	1	Av förståeliga skäl ej omnämnd av Malmberg. Den första brandkronade kungsfågeln i Sverige ringmärktes vid Ottenby på Öland i maj 1959.
Svartvit flugsnappare	25	3	Malmberg skriver i sin redovisning att "sedan man i skogen för en del år sedan satte upp ett stort antal fågelholkar, har svartvita flugsnapparen snabbt tilltagit i antal." Många av dessa holkar och en del nya finns kvar, men var är den svartvita nu?

Tabell 2. Forts.

Art	Antal par 1939	Antal par 2019	Kommentar
Grå flugsnappare	2	-	"De få paren grå flugsnappare anlända till skogen sent; tidigast är fågeln sedd den 13 maj. Den häckar i skifferbranterna vid den djupt nedgrävda järnvägen." skriver Malmberg.
Blåmes	16	18	Det föreligger inte några större skillnader i blåmesens numerär 1939 och nu. Malmberg skriver att arten ökat i antal, men liksom för en del andra "stannfåglar" tärde isvintrarna 1940-42 på beståndet.
Talgoxe	28	21	Även talgoxen hade, enligt Malmberg, ökat i antal under 1930-talet, men de kalla isvintrarna tärde hårt på beståndet.
Entita	4	1	1939 gick arten under namnet "kärrmes", vilket egentligen var ett mycket passande namn, då den föredrar ogallrad och fuktig lövskog och ofta återfinns i kärr och strandskogar.
Nötväcka	7	7	Bestånd och häckningsområden tycks ha varit desamma 1939 som nu.
Trädskrypare	6	3	Malmberg anger att hans angivna antal par, möjligen är något för lågt. Han skriver också att bona, som ofta är placerade under barken på helt eller delvis torra ekar, ofta återfinns år efter år på ungefär samma ställen.
Trädgårdsträdskrypare	-	4	Inga trädgårdsträdskrypare fanns i Sverige när Torsten Malmberg gjorde sin inventering.
Kräka	10	6	Malmberg anger att kråkan förekommer i ganska konstant antal från år till år. Han skriver också att den aldrig setts som boplundrare inne i skogen, men att den utvecklats "stor förslagenhet när det gäller att komma åt andungar" vid Krematoriedammen. Något som kråkan förmodligen fortfarande håller på med.
Kaja	60	10	"Kajan häckar inom området i en stor koloni, som är knuten till de gamla, ihåliga bokarna i den bäckravinen, som går från Pålssjö damm upp mot Pålssjö slott. Fågeln synes öka i antal här liksom annorstädes i landet." Den koloni som Malmberg syftar till finns inte kvar idag. Nu är kajan spridd över skogen och någon koloni upptäcktes inte under årets inventering.
Skata	1	5	Malmberg nämner inte specifikt var hans skatpar häckade, men skriver att den i allmänhet varje år har sitt bo i södra delen av området.
Stare	10	2	"Beståndet av stare är ganska litet med tanke på de goda häckningsmöjligheter som finns" skriver Malmberg. "Antalet häckande par synes under en följd av år ha gått tillbaka."
Pilfink	-	2	Malmberg anger att pilfinken var "iakttagen någon gång."
Gråsparv	-	3	"Häcker troligen vid Skogspaviljongen. Vid högsommartid synas ibland härskaror av ungfågel från staden i östra delen av skogen" skriver Malmberg.
Bofink	45	17	Här föreligger en väldigt stor skillnad i antal häckande par då och nu. Spontant dyker en fråga upp: Var bofinken så mycket vanligare under 1930-och 40-talen? Eller finns det andra faktorer som spelar in?
Grönfink	1	7	Fanns då, liksom nu i större antal i villaträdgårdarna än i skogen. De som redovisas i 2019 års inventering, är dock fåglar som häckat utanför trädgårdarna, om än i kanten av skogen.
Hämpling	3	1	Malmberg skriver: "Hämplingen liksom grönfinken tillhör inte skogens egentliga häckfåglar, eftersom den blott bor i skyddsplanteringsarna."
Stenknäck	1	-	1939 häckade arten i skogskanten söder om villakvarteren i västra delen av skogen.
Gulspär	4	-	Malmberg anger att gulspärven i huvudsak häckade längs järnvägen.

Sammanfattning av inventeringen 2019

Under vårens och sommarens inventering i Pålssjö skog gjordes 25 besök som i snitt varade ca 3 timmar. Totalt observerades 69 fågelarter. 43 av dessa häckade med tillsammans 316 par. Flest par svarade koltrasten för (22), följd av ringduva (21) och talgoxe (21). Sen följde tre arter som alla häckade med 20 par: svarthätta, gransångare och gärdsmåg. Som synes en väldigt jämn fördelning av par för dessa arter.

Arter som häckade med förvånansvärt få par var stare (2), härmsångare (3), trädpiplärka (1) och svartvit flugsnappare (3). Saknades helt gjorde bland annat grå flugsnappare och näktergal.

Den art som stack ut och som även var den mest rara fågeln av alla häckande arter, var trädgårdsträdskryparen. Inte mindre än fyra par häckade och åtminstone två av paren sågs med ungar.

Även norr om inventeringsområdet, vid

Tidig vår i Pålssjö skog. Foto: Christer Strid.

Sofiero, häckade arten med, enligt uppgift, två par varav det ena fick ut ungar (vilket finns fotodokumenterat).

Med anledning av trädgårdsträdskrypans stora förekomst i Pålssjö skog och på några andra lokaler i Helsingborg, kommer en specialartikel kring arten att publiceras.

Förutom de fåglar som redovisats ovan gjordes även observationer av följande fauna i urval: rådjur, rödräv, ekorre, fälthare, vildkanin, mindre/större skogsmus, vattenfladdermus, samt ett antal fjärilsarter där tistelfjäril var den dominerande.

Tack

Tack till kommunekolog Widar Narvelo, Karl G Nilsson och Christer Strid för hjälp med bakgrundsuppgifter.

Referenser

Malmberg, T. 1944. Studier av häckfågelbeståndet i Pålssjö skog, Helsingborg. *Vår Fågelvärld* 1944:3.

Gustaf Persson
gustafpersson100@live.se

Jimmy Lindberg
jimmylindberg93@hotmail.com

Turkduvan i Skåne 2019

Turkduvan intog Skåne under 1950-talet och vann efterhand mark i sällan skådad omfattning. Men efter den starka expansionen tycks en minskning ha ägt rum under senare år. Vi ville ta reda på hur det förhöll sig.

Kenneth Bengtsson

Den inventering vi utlyste under 2019 hade som främsta mål att fastställa turkduvans geografiska förekomst och jämföra den med de båda atlasinventeringarna. Det tror vi oss ha lyckats ganska väl med. I andra hand önskade vi uppgifter om antalet par i de olika orterna. Eftersom detta inte var ett krav har vi inte ett lika bra material att jobba med när det gäller populationsstorleken.

Tidigare inventeringar och uppskattningar har visat på en stadig nedgång i an-

talet par men en hyfsat stabil utbredning (Tabell 1). Under toppåren på 1970-talet fanns flera tusen par medan den senaste uppskattningen (2009) slutade på omkring 1 300 par. Den nu genomförda inventeringen tyder på att antalet häckande par har minskat ytterligare och knappast överstiger 1 000 par.

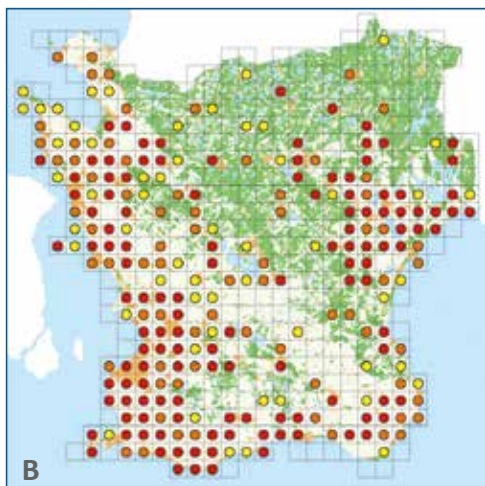
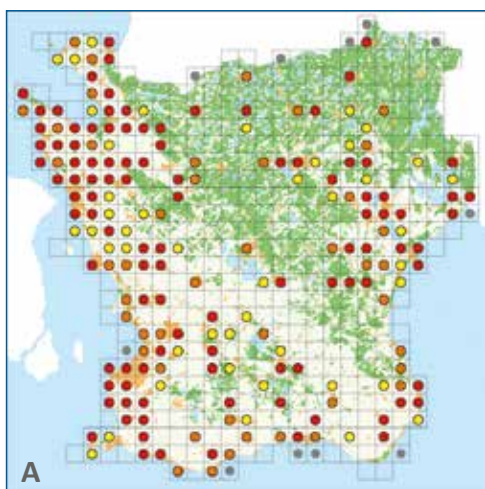
I Figur 1A & 1B samt Figur 2 visas resultaten för de båda atlasinventeringarna (1974–1984 och 2003–2009) samt en prickkarta för förekomsten under perio-

Turkduvan i Skåne har tidigare inventerats fem gånger. Foto: P-G Bentz/Sturnus.se.

Tabell 1. Inventeringar av turkduvan i Skåne.

1975: Riksinventering ledde till en gissning om 3500-5000 par i Skåne (Risberg 1978).
1984: Atlasinventering påvisade förekomst i 192 rutor (Bengtsson & Green 2013).
1995: Den skånska populationen uppskattades till 1500 par (Jönsson 1995).
1998: Riksinventering gav för Skånes del en uppskattning om 1250 par (Axelsson 1999).
2009: Den andra atlasinventeringen påvisade förekomst i 251 rutor och en uppskattad population om 1300 par (Bengtsson & Green 2013).
2019: Denna inventering påvisade minst 655 par i Skåne och en minskad förekomst i framför allt de norra skogsbygderna samt delvis i västra och sydvästra Skåne.

Figur 1. Turkduvans utbredning i Skåne vid de två atlasinventeringarna 1974–1984 (A) och 2003–2009 (B). Källa: Skånes Fågelatlas (2013).

Figur 2. Förekomsten av turkduva i Skåne 1 april – 31 augusti 2019.

Gul prick: enstaka lokal; Blå prick: kluster av flera lokaler. Karta från Artportalen.

den 1 april till 31 augusti 2019. Efter den andra atlasinventeringen kunde vi visa att den geografiska förekomsten tycktes ha ökat medan antalet häckande par hade minskat. Årets inventering visar en minskad förekomst i framförallt de norra skogsbygderna. I övrigt verkar arten hålla sig kvar i hyfsad omfattning, dock med förmodat mindre antal häckande par.

Vi fick in en del uppgifter gällande häckande par och dessa redovisas nedan för varje kommun (Tabell 2). För de orter där endast förekomst är rapporterad har vi räknat med två par. Det är förmodligen

Tabell 2. Turkduvans fördelning kommunvis vid inventeringen 2019.

Välinventerade kommuner grönmärkade, medan sannolikt "underinventerade" visas i rött.

<i>Kommun</i>	<i>Antal par</i>	<i>Kommun</i>	<i>Antal par</i>
Bjuv	16	Osby	2
Bromölla	8	Perstorp	0
Burlöv	11	Simrishamn	34
Båstad	13	Sjöbo	7
Eslöv	17	Skurup	24
Helsingborg	39	Staffanstorp	64
Hässleholm	48	Svalöv	14
Höganäs	29	Svedala	25
Hörby	9	Tomelilla	7
Hör	6	Trelleborg	25
Klippan	9	Vellinge	23
Kristianstad	55	Ystad	25
Kävlinge	10	Ästorp	8
Landskrona	11	Ängelholm	21
Lomma	12	Örkelljunga	0
Lund	30	Ö Göinge	2
Malmö	51	Totalt	655

en underskattning för åtskilliga orter och därför ska det erhållna antalet om 655 par sannolikt räknas upp. Vi måste dessutom räkna med att en del ortsförekomster är missade. Men att totalsumman skulle orka

Turkduva i Vellinge kommun.
Foto: P-G Bentz/Sturnus.se.

över ettusen par verkar osannolikt. Vi landar nog istället på en gissning om 800–1000 häckande par i landskapet.

Några kommuner sticker ut och på den positiva sidan noterar vi hela 64 par i Staffanstorp varav 42 i huvudorten. Här gjordes en gedigen inventering tidigt på säsongen. En annan kommun där inventeringen togs på stort allvar var Hässleholm. Uppgifterna härifrån är således väl belagda. Den stora kommunen Lund är förmodligen underinventerad men själva staden Lund fick sig en rejäl genomkörare. Om detta berättar Bo Ekberg i följande uppsats. Resultatet för staden Lund är alltså väl belagt. På den negativa sidan finns två kommuner där arten helt enkelt saknas. Det handlar om Perstorp och Örkelljunga. För Perstorps del finns en obs på Artportalen från maj 2018, medan senaste rapporten från Örkelljunga är från 2014.

En översikt av turkduvans historia i Skåne finns i *Anser* 2019:1, sidorna 65–66.

Kenneth Bengtsson
kenneth.bengtsson1@comhem.se

Turkduvan i Lund

Turkduveinventeringen 2019 inspirerade mig att följa upp
beståndet inom Lunds stads gränser.

Efter en inledande presentation av arten redovisar jag
vad som framkom under inventeringen.

Bo Ekberg

Mot slutet av 1960-talet började ungdomar i Malmö gå barfota i sandaler utan rem runt hälen och en tillbakalutad subkultur växte fram på gräsmattorna i Slottsparken. Soundtrack var Procul Harems hit *A Whiter Shade of Pale* och The Beatles *All You Need Is Love*. De som under dessa blommornas och kärleksbudskapens somrar spanade efter fredssymboler kunde konstatera att turkdovor i karaktäristisk klippande flykt ideligen korsade synfältet mellan Fersens bro och Malmöhus. Temperamentfulla fåglar som duvor praktiserar visserligen inte någon pacifism men de har ändå fått representera ett försonligt sinnelag eftersom det var en sådan som kom flygande med ett olivblad i näbben när syndafloden sjönk undan. Därmed låg landet öppet för en bättrad mänsklighet. Ensamma eller parvis drog nu turkdovor förbi medan sena tiders barn mediterade i Malmö.

Berättelsen om en syndaflod är mytologisk men i fråga om duvorna har jag egna anteckningar. De första exemplaren hade jag sett 22 maj 1962 invid Kärnan i Helsingborg. Några år senare hörde och såg jag turkduva i Malmö. En hanne tutade från en TV-antenn i Rostorps villaområde. Snart visade det sig att det fanns ett par med bo i en gran något kvarter bort.

Då var turkduvan *Streptopelia decaocto* en tämligen ny fågelart i vårt land. Från 1930-talet hade den spritt sig från sydostliga ursprungsområden och vandrat

västerut och mot norr i Europa. Det första exemplaret i Sverige nådde Halland 1949 och några år senare häckade ett par i skånska Harlösa. En trevande etablering skedde men ännu i början av 1960-talet var turkduvan en sällsynthet. Men nu kunde en förändring förutspås. I första årgången av Skånes Ornitologiska Förenings tidskrift *Meddelanden från Skånes Ornitologiska Förening* (1962) efterlystes uppgifter om arten. Ännu 1959 kände man endast till ett fåtal häckningar i landskapet men de sista åren tycktes "beståndet av duvorna ha ökat explosionsartat". Därefter verkade det som att fördämningarna brast. En kraftig expansion pågick till en bit in på 1970-talet. Man började ta turkduvan för given ungefär som man nu gör med en tidigare raritet som snatteranden. Den verkade finnas överallt. Därmed fick den nog mindre uppmärksamhet, det är ofta så när något blir vanligt förekommande och inte längre uppfattas som exklusivt.

Detta ska inte bli en fullkomlig historik över turkduvan i Skåne. Detaljerna i den är ofullständigt kända men den övergripande utvecklingen är skildrad av Pär Gunnar Larsson i *Skånes fåglar idag och i gången tid* (1996) samt i *Skånes fågelatlas* (2012). Där framgår det att den territoriella expansionen verkar ha fortsatt medan populationsstorleken eller beståndstätteten antagligen har minskat.

Min egen uppmärksamhet kring turkduvan har i stor utsträckning varit av estetisk karaktär. Det är en elegant fågel med strömlinjeformad kroppsform och harmoniska proportioner mellan vingar och stjärt. Den uniformt brungula fjäderdräkten visar sig vid närmare betraktelse ha nyanserade övergångar som med lätt rosenskimmer stöter i grått på huvud och bröst. En smal svart strimma med vita kanter syns på halsens sidor och bakre del. När den flyger blir den något brokigare genom att den vitaktiga stjärtspetsen och det duvblåa på armens översida framträder. Röstresurserna är övertygande. Det trestavigt tutande revirlätet, med tonvikt på den längre andra stavelsen, har god bärkraft och ger karaktär åt området där det hörs. Ibland stiger duvan brant upp i luften, rör sig i en båge och återvänder med en skrattande ljudyttring till utgångspunkten. Samma röstläge kan också användas när en tutande fågel lämnar sin sittplats för att närma sig en annan duva. Vid kurtis kretsar hannen kring honan under bugningar och med stjärten pekande snett uppåt.

Två gånger har jag sett turkduvor som svävat i livsfara. Vid bägge tillfällena gällde det fåglar som var under attack av sparvhök. Den ena av dem kom undan men hur det gick för den andra var svårt att fastställa. Händelserna utspelades i ett moln av fjäder som lösgjordes från duvorna och det gick inte att följa hela förloppet. Att duvor tappar fjädrar i sådana situationer hänger samman med att deras fjäderspolar är fästa vid tunn hud. För predatoren är den försämrade sikten naturligtvis ett irritationsmoment men om fåglarna själva kan utlösa fjädersläppet eller om det endast är följderna av konfrontationen mellan fåglarna är svårt att säga. I vilket fall som helst bör det öka chanserna att duvan klarar sig.

När dramat är över ligger fjädrar kring-spridda på gatan och vittnar om vad som hänt men man (jag) ser det inte så ofta och det är svårt att bedöma omfattningen av hökens predation. Stadslevande sparvhökar har förmodats vara en bidragande orsak till turkduvas minskning men vi får anta att även andra faktorer är inblandade. Kalla vintrar har nämnts och minskad tillgång till spillsäd har väl också betydelse. Sjukdomar går förmodligen inte att bortse ifrån. Kan det därtill vara så att beståndet verkar tunnare än tidigare för att kolonisationsskedet är över och vi inte längre ser en påspädning av utifrån kommande fåglar? Under landvinningsfasen kan de ju uppträda i ett flertal olika biotoper och noteras då lätt. Etablerade bestånd är däremot mycket trogna sin lokala miljö och de häckande fåglarna stannar länge i reviret, förutom under vintern då de slår sig ihop kring utfodringsställen. Om man inte befinner sig på sådana platser är det lätt att de undgår upptäckt.

Inför inventeringen 2019

De senaste åren har jag börjat fundera över hur det egentligen står till med turkduvan. Jag är årsbarn med dess förekomst i Skåne och såg den vandra in. Därefter har jag med undantag av inventeringsåret 1998 inte följt utvecklingen närmare. När den 2019 åter blev inventeringsart tyckte jag det var lämpligt att ta reda på hur det står till i Lund där jag nu bor. Jag koncentrerade mig på själva staden och närmast angränsande bostadsområden med småhusbebyggelse. Några förekomster kände jag redan till. Undersökningen gjordes i juli och augusti och företogs till fots och per cykel.

Tidpunkten kan verka underlig men är fullt rimlig med tanke på att turkduvas häckningsperiod är mycket utdragen. En lång fortplantningsperiod är vanlig hos

Turkduveparet. Foto: P-G Bentz/Sturnus.se.

arterna i duvornas familj. De som har fördjupat sig i fenomenet påpekar att gonadernas, d.v.s. könskörtlarnas, aktivitet hos duvor inte hämmas av själva häckningen. Till skillnad från andra fågelgrupper kan de kontinuerligt producera äggceller och spermier under en längre tid. Detta drag i duvornas biologi anses vara en anpassning som uppkommit hos stammar som levt under osäkra förhållanden när det gällt tillgången till föda. De har fört ett kringvandrande liv och behövt vara redo att skrida till häckning så fort de hittat gynnsamma områden. Skedde detta sent på säsongen räckte kanske inte ljuset till för att stimulera gonadernas tillväxt. Om dessa gonader tidigare på året hade växt till och inte tagit paus utan fortfarande var aktiva kunde häckning ske direkt. Om duvor redan från början befinner sig i gynn-

samma områden kan de därför lägga kull på kull.

Jag fick fundera över hur jag skulle definiera vad som menas med ett lunda-bestånd av turkduva. Det är en självklarhet men föga upplysande att säga att ett sådant helt enkelt omfattar fåglarna inom Lunds gränser. Men staden som habitat är inte homogen och duvorna är utspridda på områden med lämpliga häckningsförhållanden. I mellanliggande kvarter saknas arten. Jag fick intrycket att det framför allt är stadens västra och södra delar den söker sig till.

Turkduvan är inte särskilt lättinventerad och jag fick inga höga häckningskriterier. Den uppträder bara spektakulärt när den hävdar revir. Boet läggs i skymundan och en av duvorna befinner sig så gott som alltid på redet när ruvningen

har kommit igång. Detta är nödvändigt, för i olikhet med många andra fåglar saknar duvorna ruvfläckar. Sådana nakna partier på fågelbuken är rika på blodkärl och värmer effektivt upp ägg som har svalnat vid en ruvande fågels frånvaro. Duvorna måste minimera eventuella ruvningsuppehåll eftersom de inte har denna förmåga. Fåglarna i ett häckande par ser man sällan tillsammans. Det sker nästan endast under den korta tiden mellan kullarna.

En bidragande orsak till att det kan vara svårt att hitta duvorna är att de söker sig till platser med rejält uppvuxna bestånd av såväl barrträd som lövträd. Där det finns öppningar mellan husen är fåglarna lättare att se men när de söker föda eller ägnar sig åt andra verksamheter bakom buskar och bersåer är de inte särskilt iögonenfallande. Är duvan tyst kan man

Turkduvans häckningsmiljö.
Foto: Kenneth Bengtsson.

lätt gå förbi en som har försvunnit in under grenarna på en hängbjörk. Men det händer också att man får se fåglar som sitter mer exponerat i till exempel en falsk akacia som växer invid en grönyta. En något annorlunda komplikation är att det i starkt solsken och motljus kan vara svårt att skilja på adulta och juvenila fåglar som avtecknar sig mot himlen.

Omkretsen av det område där jag hittade flest turkduvor är ungefär 9,2 kilometer och arean cirka 3,5 kvadratkilometer. Antalet par beräknade jag till 14–15, vilket ger en täthet på cirka 4 par per kvadratkilometer. Räknar jag även in två ställen som ligger utanför motorvägen och Norra ringen blir omkretsen 12,4 kilometer och arean 6,7 kvadratkilometer. Sammanräknat antal par blir då 16–18, vilket betyder 2,5 par per kvadratkilometer. Det finns förstås luckor i mitt material och det kan hända att värdena blir annorlunda om sådana täpps igen av annan rapportering.

Resultat

I det följande ska jag precisera mina resultat. Lundabeståndet sönderföll i praktiken närmast i ett antal mikropopulationer. Par som lever i närheten av varandra försvarar bara det närmaste området kring boet. Revirets mer perifera delar är vagt markerade. Problemet var hur jag skulle avgränsa sådana mindre grupper. För att ha något att utgå från försökte jag få grepp om i vilken mån duvorna inom varje sådan delpopulation stod i kontakt med varandra. Annorlunda uttryckt gällde frågan över hur stort avstånd de kunde se och höra varandra under revirhävande och dagliga aktiviteter. Genom att de flesta duvorna tutade från TV-antennerna på villataken hade de goda möjligheter att känna sina grannar. Sådana fåglar bedömdes ingå i samma mikropopulation.

När avståndet kunde antas vara så stort att duvorna inte hade daglig kontakt med varandra räknade jag det som att det tillhörde olika mikropopulationer. Beroende på hur många fåglar som ingick i en sådan avgränsad population kunde deras distrikt sträcka sig över något eller några hundratal meter. På några ställen såg jag aldrig mer än två fåglar samtidigt. Eftersom de uppenbart var stationära betraktar jag ändå så små förekomster som en mikropopulation för sig. Under sommaren kunde det hända att jag inte såg någon fågel alls på ställen där det bara fanns ett par. Teoretiskt sett kan de ha anslutit sig till en annan mikropopulation just vid detta tillfälle och därmed äventyra mina slutsatser. Med tanke på att de ändå långsiktigt var trogna sina revir fick jag bortse från detta.

Det får anses givet att det sker ett genflöde mellan de olika småbestånden. I annat fall hade de inte kunnat överleva på längre sikt. Kontakten mellan fåglar från olika stadsdelar sker förmodligen främst under vintern då duvorna samlas i flockar för att övernatta och då de som nämnts samlas kring platser med god födotillgång. Paren brukar visserligen hålla ihop över flera häckningssäsonger men ungfåglar från olika bestånd kan blandas. Och om hökens framfart har lett till att vakanser har uppstått hos etablerade par kan förlorade fåglar ersättas av yngre individer.

Nu över till inventeringsarbetet. Det är enklast att få en uppfattning om hur många fåglar som fanns i varje mindre område och fastställa avståndet mellan dem om vi utgår från det par som höll till på Klövervägen på Kobjer. Duvorna var starkt knutna till sin trädgård och satt alltid på samma TV-antenn. När hannen var ensam tutade han. När de var tillsammans ägnade de sig vanligtvis åt att putsa fjädrarna.

En kilometer söderut fanns nästa bestånd som huserade i kvarteren mellan Klosterhusen och Papegojelyckan. Avståndet mellan Tunnbindaregatan som var den ena ytterkanten för revirhävande fåglar och hörnet Örnvägen/Starvägen som var den andra är ungefär 250 meter. Däremellan fanns duvor som rimligtvis kunde höra och se varandra. Högsta antal samtidigt observerade fåglar inom detta område var åtta exemplar som alla satt på TV-antenn. Tre av dem tutade medan ett par var involverade i kurtis. De övriga tre satt tillsammans. Kanske var det två adulta och en juvenil.

Cirka 550 meter söderut fanns nästa plats med turkduva, det vill säga gatorna kring van Dürens väg. Detta lilla bestånd befann sig så långt från det förra att jag betraktar dem som åtskilda. Habitatet var också annorlunda vilket bland annat innebar att de tutande turkduvorna ibland annonserade reviret från takåsen på flervåningshus. En duva som i början av augusti tutade från ett villatak på Brunius väg 150 meter sydväst om hörnet van Dürens väg/Murarevägen kan dock ha varit samma fågel som jag strax före hade hört på det sistnämnda stället.

En dryg kilometer mot sydost, mellan Ringvägen och Klostergården, fanns nästa turkduvelokal. Minst ett par sågs vid flera tillfällen på Västgötavägen och angränsande gator som alla har olika landskapsnamn. Ytterligare 1 250 meter söderut, där gatorna har namn efter gestalter i den nordiska mytologin, tror jag att det fanns åtminstone tre par. Jag har längs gatumsaiken Bragevägen/Baldersvägen/Ymervägen/Torsvägen/Åsavägen vid ett och samma tillfälle haft två samtidigt tutande hannar på olika TV-antenn och därtill ett par på en annan. Vid ett senare tillfälle såg jag minst fem olika turkduvor i samma område.

En och en halv kilometer åt nordost ligger Nilstorpsområdet. Där fanns två par fördelade på Astrakanvägen och Syrenvägen. Ytterligare fåglar sågs på den närliggande Björkvägen. Där rörde sig ett par en gång i närheten av Nilstorpsvägen och vid ett annat tillfälle satt två tillsammans på en TV-antenn samtidigt som hannarna tutade på Astrakanvägen och Syrenvägen. Två till tre par är en rimlig uppskattning av beståndet på Nilstorp.

Från Astrakanvägen är det cirka 700 meter åt nordost till Stampelyckan där nästa par turkduva höll till. Gatorna i detta område har namn efter olika himlakroppar och jag hörde hannen tuta både på Marsgatan och på Siriusgatan men det var framförallt på Merkuriusgatan jag såg dem. Precis som på övriga ställen var fåglarna påtagligt budna vid ett begränsat område.

Den enda plats innanför tullarna där jag hittade turkduva var på Södra Esplanaden. Detta var cirka 800 meter från Västgötavägen, 800 meter från Astrakanvägen och 800 meter från Merkuriusgatan. Också paret som bodde här var strikt knutet till speciella utkiks- och viloplatser. Miljön var emellertid en annan än villakvartarens. Förutom av den väl uppvuxna allén som sträcker sig längs hela boulevarden präglas stråket på den ena sidan av äldre flervåningsbebyggelse medan husrader av yngre datum finns på den andra. Högst upp på en gavel i hörnet av Esplanaden och Råbygatan kunde man höra hannen tuta från huvudet på en skulptur som föreställer en berguv. Tvärs över gatan satte den sig på byggställningar utmed ett hus som höll på att renoveras. Ibland rörde sig en duva oskyggt bland förbipasserande på gångbanan under lindarna.

Nästa anhalt var belägen vid Vipeholm öster om motorvägen. Flera av villakvartaren där såg ganska lovande ut men ske-

net bedrog. Jag såg varken någon på Mäster Olofs väg eller Lärarinnevägen. Inte ens på Lycko-Pers väg hade jag någon tur. Det var bara i hörnet av Seved Ribbings väg och Nils Lundahls väg som duvorna verkade trivas. Som mest såg jag fem fåglar i detta område. Det var ett par under uppvaktning och ett par tillsammans med en utflugen ungfågel. Jag gissar att här fanns minst två par.

Det verkar som om turkduvan är mindre utbredd i de norra och östra delarna av Lund. Jag sökte den utan framgång på flera ställen som såg lämpliga ut. Ett sådant var Olshögstaden öster om Botaniska trädgården. På Tinghögsvägen tittade jag förgäves och i kvarteren runt Kapriolievägen kammade jag noll. Men som tidigare nämnts förändrar kanske ytterligare rapportering denna bild. Situationen kring Gunnesbo-Nöbbelev-Oskarshem blev jag aldrig riktigt klar över. Jag har under senare år noterat ett enstaka par på Gunnesbo men såg inget nu. Anders Wigh meddelar emellertid att en hanne har tutat flitigt vid Stenåldersvägen. Själv har jag noterat en tutande fågel på Småviltsgränden cirka 300 meter därifrån. Om det var samma fågel eller två olika kunde inte avgöras. Jag nöjer mig med att gissa på att det åtminstone fanns ett par här. Det ska också nämnas att Cennet Jönsson vid ett par tillfällen har sett två turkduvor i Råbylund.

Turkduvor i Lund sommaren 2019

Turkduvornas spridning har inte gjort tiderna fredligare än de var under det kalla kriget men det är en glädje att de har motstått både sparvhök och kalla vintrar. Beståndet i Lund verkar inte vara så stort men är troligen ganska stabilt. På några av de ställen jag undersökt vet jag att turkduvan har funnits i flera år. Populationen är uppdelad i mindre bestånd. Mina siffror

2019 redovisar det högsta antalet samtidigt noterade duvor samt uppskattat antal par i varje mikropopulation men jag tror inte att de är alldeles exakta. Vi får betrakta de sedda exemplaren som ett minimumantal. Här anges flest samtidigt observerade fåglar på varje ställe. Kontinuerligt revirhävande fågel eller iakttaget par ansågs indikera häckning.

Sammanlagt antal par

Det totala antalet par ligger mellan 16 och 18. Den ungefärliga tätheten per kvadratkilometer har beräknats till:

- A. Innanför motorvägen och Norra ringen: 4 par/km².
- B. Om man räknar in de fåglar som fanns vid Vipeholm och Nöbbelöv: 2,5 par/km².

Olika "mikropopulationer"

I Lund kan det samlade beståndet delas upp i "mikropopulationer". Dessa fördelar sig enligt följande:

Kobjersvången: 2 ex. = 1 par.

Villaområdena mellan Klosterhusen och Papejolyckan: 8 ex. = 3–4 par.

Van Durens väg och dess närområde: 2 ex. samtidigt spelande = 1–2 par.

Villaområdet Bohusvägen, Västgötavägen etc.: 2 ex. = 1 par.

Villaområdet Baldersvägen, Ymervägen etc.: 5 ex. = 3 par.

Nilstorp: 5 ex. = 2 par.

Stampelyckan: 2 ex. = 1 par.

Södra Esplanaden/Råbyvägen: 2 ex. = 1 par.

Vipeholmsområdet: 5 ex. = 2 par.

Nöbbelöv: 1 ex. = 1 par.

Vinterobservationer

För att få en uppfattning om lundaduvornas uppträdande på vintern gjorde jag ett antal efterforskningar i december. Dessutom mottog jag uppgifter från Cennet Jönsson och Lennart Nilsson. De observationer vi gjorde tyder på att fåglarna i Lund

inte samlas i större övernattningssällskap. Men vi kunde konstatera att en privat utfodringsplats bland den lägre bebyggelsen mellan Klostergården och S:t Larsområdet regelbundet uppsöktes av turkduvor. Som mest sågs där tio exemplar av Cennet Jönsson. På Kobjer fanns en grupp med minst fyra individer. Vid mina besök i reviren från i somras såg jag ibland en enskild fågel och vid några tillfällen ett par tillsammans. Lennart Nilsson meddelade att en fågel visat sig mellan Oscarshem och Nöbbelöv.

Den sista kontrollen gjordes på nyårsaftonens förmiddag. Vädret var högt och klart. Över staden drog björktrastflockar med inslag av rödvinge omkring i lösa moln. Sidensvansar, som på sista tiden blivit allt fler, samlades i trädtoppar invid bärbuskar som de sedan uppsökte och plundrade. Jag hade ingen större framgång med turkduvorna men hittade i alla fall ett par som höll till i ett träd vid Tegelvägen, inte långt från reviren vid van Durens väg. Vid Klostergården var ingen mat utlagd och varken pilfinkar eller turkduvor sågs till. En liten blåryggad sparvhökhanne som uppenbarligen kände till stället gjorde en snabb räd men upptäckte liksom jag att här inte fanns något att hämta. Därmed avslutades inventeringsåret.

Referenser

- Bengtsson, K. & Green, M. 2013. *Skånes fågelatlas*. SkOF, Vellinge. Sid. 212–213.
- Cramp, S. ed. 1985. *The Birds of The Western Palearctic*. Vol. IV. Sid. 284, 341, 345.
- del Hoyo, J., Elliot, A. & Sargatal, J. eds. 1997. *Handbook of the Birds of the World*. Vol. IV. Sid. 84, 92.
- Ekberg, B. & Nilsson, L. 1996. *Skånes fåglar idag och i gången tid*. Band 2. Sid. 20–21.
- SkOF. 1962. Upprop Turkduva. *Meddelanden från Skånes Ornitologiska Förening* 1:24.

Tallbitsinvasionen

Tallbiten, denna tajgans speciella fågel, är en ovanlig gäst i Skåne.

Men ibland händer det, ibland får vi enstaka besök
och med långa mellanrum kommer det en speciell höst.
En höst då tallbiten plötsligt blir ganska lätt att få uppleva i Skåne.
Hösten 2019 var en sådan höst.

Kenneth Bengtsson

För de flesta av oss i Skåne var höstens invasion av tallbit den största någonsin. De som inte passade på, eller hade turen att vara på rätt plats, får antagligen vänta länge på nästa chans. Vi måste nämligen söka oss mycket långt tillbaka i tiden för att finna något liknande och för dessa invasioner finns inga detaljerade uppgifter. 1827 är ett möjligt år eftersom Sven Nilsson då skrev följande: "I förra hälften av november 1827 infann sig en mängd i skogarna vid Krapperup och i medlet av samma månad sågs några i Paradislyckan vid Lund" (Nilsson 1858).

Fyrtio år senare var det dags igen, åtminstone i Stockholmstrakten. Om denna invasion nådde Skåne är okänt. Meves skrev följande 1868: "Tallbitarna har under de 25 vintrar jag vistats i Stockholm aldrig blivit torgförda i sådana massor som under denna höst och vinter. De första infördes i oktober (1867) och från den tiden till början på februari kunde man dagligen se hundratals på torgen. Ehuru de flesta hitfördes från Dalarna, Uppland och Norrland, sköts dock många kring Stockholm och längre söderut (Meves 1868).

Därefter hittar jag inget nämnvärt förhållande 1954–55 då det sågs en hel del tallbitar i Skåne mellan 28 oktober och 6 februari. Noterbart är att de första sågs samma datum som gällde för årets inva-

sion och det handlade om enstaka individer vid Ljungbyhed. Därefter följde obsar från Börringe, Sövde, Lund, Lomma, Kulla-Gunnarstorp, Ljunghusen, Klippan, Krankesjön, Arlöv-Landskrona och slutligen Snogeholm där en mindre flock uppehöll sig 6 februari. Det högsta antalet som nämns är 20 ex mellan Arlöv och Landskrona 29 december.

1970-talet och framåt

Uppträdandet under åren 1956–1969 är för mig okänt men fr.o.m. 1971 finns följande observationer upptagna i diverse årgångar av *Fåglar i Skåne*.

1971–1974: Årlig dock inte varje vintersäsong.

1975: Två fynd i januari-mars.

1976: Tre fynd av 35 individer i december.

1977: Totalt 110 individer i ffa. norra Skåne under perioden 1-15 januari.

1978: Två fynd oktober och december.

1979: Sex fynd september-december.

1980: Två fynd januari-februari.

1981: Sex fynd november-december.

1982: Nio fynd januari-maj. Majfyndet vid Vombs fure gjordes den 31:e.

1983: Tre fynd: april, samt oktober-november.

1984: Två fynd i november.

1985: Ett fynd i november.

1989: Ett fynd i december.

Tallbit, hane. Gladsax 29 oktober 2019. Foto: David Erterius.

1990: Tre fynd: januari samt november–december.

1992: Ett fynd i oktober.

1993: Ett fynd i december.

1998: Två fynd i december.

2000: En större invasion inträffade detta år. Under perioden sena november till januari följande år sågs flera tiotal individer på flera lokaler i framför allt Bromöllatrakten. Invasionen var starkt knuten till östra Skåne och godkända observationer finns ner till Ravlunda. Obekräftade uppgifter finns för ett fåtal lokaler utanför östra Skåne.

2005: Två fynd i november.

2007: Ett fynd i februari.

2012: Ett fynd i december.

2013: Tre fynd januari–februari och ett i december.

2019: Stor invasion i oktober–december.

Om vi tittar på förekomsten per decennium finner vi att besöken i Skåne minskat radikalt sedan 1970-talet. Under detta decennium sågs arten under nio av tio möjliga år.

1970-tal: 9 år.

1980-tal: 7 år.

1990-tal: 4 år.

2000-tal: 3 år.

2010-tal: 3 år.

Invasionen 2019

Följande textavsnitt bygger helt på uppgifter hämtade ur *Artportalen*. Det ska i sammanhanget nämnas att det blankettkrav som normalt ställs för arten (för att få observationen godkänd) har tagits bort under denna invasion.

Årets invasion hade ett mycket snabbt förlopp och redan efter första veckan hade

Tabell 1. Första datum för observation av tallbitar hösten 2019 i de svenska landskapen.

Landskap	Första datum
Ångermanland	06 okt
Dalarna	13 okt
Värmland	18 okt
Västmanland	19 okt
Dalsland	21 okt
Gästrikland	21 okt
Uppland	21 okt
Närke	22 okt
Sörmland	22 okt
Västergötland	22 okt
Halland	23 okt
Östergötland	23 okt
Småland	24 okt
Bohuslän	25 okt
Blekinge	27 okt
Öland	27 okt
Skåne	28 okt

tallbitar observerats i hela Skåne – från Bjäre till Falsterbo, i Ystad, Simrishamn och Göinge samt på åtskilliga platser i centrala Skåne. Allt började 28 oktober då tallbitar plötsligt dök upp på något dussin lokaler. Redan första dagen sågs arten på Knösen i Skanör, alltså så långt bort från ursprungsskogarna som möjligt! Under första veckan handlade det som mest om 50 ex på Hallandsåsen, 26 ex i Fjälkinge, 25 ex i Gladsax och 16 ex i Alnarp. Men kraften i invasionen ebbede ut ganska fort och redan under andra veckan minskade antalet. Obsarna gjordes då i huvudsak i nordväst, i Lundaområdet och vid Simrishamn. Under andra veckan sågs som mest 27 ex i Gladsax. Tredje veckan bjöd på ungefär samma scen och som mest rapporterades 23 ex från S:t Olof. Därefter sjönk antalet till som högst 10 vid Hjärnarp under fjärde till sjätte veckan. Vi var då framme vid den 8 december. Under vecka sju anades bilden av att tallbitarna drog sig norrut i Skåne. Inga observationer gjordes i södra halvan av landskapet. Flest, 23 ex,

sågs i Ängelholm. Åttonde veckan bjöd enbart på rapporter från Ängelholm och som mest 23 individer. Nordväst fortsatte vara huvudområde även under vecka nio (22–28 december) och då rapporterades som mest 14 ex i Båstad. Dominansen till nordväst fortsatte in på nya året men antalet individer minskade successivt. Som mest noterades fem individer under januari. Invasionen ebbede ut rejält efter 11 januari – därefter gjordes blott tre observationer av 1–2 individer. Två av dessa var från nordväst och det tredje från Osby

Varifrån kom tallbitarna?

En slagning på *Artportalen* gav följande förstadatum för arten i de olika landskapen och här får vi en bild av invasionens förlopp (Tabell 1). I några fall finns än tidigare observationer men då handlar det om enstaka individer och inte ett mönster. En möjlighet är att fåglarna kom österifrån – från Finland och kanske även Ryssland. Detta styrks av att några finskmärkta individer har avlästs i övriga Sverige under hösten. Men tidiga obsar i Dalarna, Värmland och Dalsland indikerar nog att även svenska och norska tallbitar var ute och reste. Den senare teorin vann alltmer mark under invasionens gång.

Referenser

- Markgren, G. 1955. En invasion av tallbit vintern 1954-55. *Vår Fågelvärld* 14:168-177.
- Meves, W. 1868. *Bidrag till Sveriges Ornitologi. Berättelse om en resa till Öland och Skåne. Översigt af Kungl. Vetenskapsakademins Förhandlingar*, 1868. N:o 3.
- Nilsson, S. 1858. *Skandinavisk Fauna. Fåglarna*. Gleerups förlag, Lund.

Kenneth Bengtsson
kenneth.bengtsson1@comhem.se

Hål i bostadsmarknaden

För skogsägaren är ett hål en förlust, för fågel en tillgång.
Det går att trixa med balansräkningen!

Ulrik Alm

Barn: två, bägge numera utflugna. I presentationer verkar det vara omöjligt att hitta annan metafor för att beskriva processen när avkomman lämnar föräldrahemmet. Utflugna – underförstått också, vi har lyckats som föräldrar. Barnen är flygfärdiga.

Spiggar, krokodiler och humlor bygger också bon, men alla dessa är – om än funktionella – ruckel och bråte jämfört med pungmesens, sommargyllingens eller bofinkens nästen. Och örnböet – får paret bara hjälp med regelstommen är de riktigt händiga (fotiga?) hemmabyggare. Fåglarnas byggnadslösningar i de mest skiftande miljöer och underlag är utan konkurrens. Fågelböet är sinnebilden för ingen möda sparad i omsorgen om ungarna. Många är de som stannat upp inför det enklaste koltrastbo vävt med livets trådar. – Tänk, bara näbb och fötter ... Ingen spik, skruv, bult, inget lim, inga byggbeslag. Det träcklas, muras och hackas. I en liten fågelhjärna finns en artspecifik byggnadsritning, med känsla för materialval och energiåtgång, plus ett helt inredningsmagasin. Livspyssel.

Vi har ofta önskat fåglar nära oss, för all del av varierande orsaker. Knip- och skrakholkar utmed flottningsleder bidrog till färska ägg. Starholkar på magra öländska hemman har väl åtminstone tidigare inte alltid haft fåglarnas väl och ve som främsta syfte. – Men plocka inte alla ägg i kullen, lämna någon ungstare kvar, allt av respekt för andras föräldramöda – löd råden.

Fågelungar – de lämnar verkligen, de ska aldrig mer återvända. Holkens fysiska

väggas och tak har ingen nostalgisk lockelse. Men kanske omgivningen? Boets belägenhet och utseende – är det något som fågel bär med sig? Föredrar en holkfödd tornfalk just en holk på lagårdsgavel? Eller skulle den lika gärna kunna hamna i ett avlagt kråkbo i en älvdal i Dalarna? Åh, det är så mycket jag skulle vilja veta ...

Tornseglarna - bumeranger mot sommarhimlen från lufthavet över ekvatorn, korttidsboende med anspråk. Det har tagit mig lite tid att tillmötesgå dessa underbara hyresgäster. Holken mitt på gaveln nobbades. Då hade jag ändå lärt mig att bädda lite lätt. Hyr man ut omöblerat, går annars hela första säsongen åt till att samla bomaterial – i luften! Tornseglarna flög förbi för att leta prång någon meter högre upp, nära takfoten. När holken väl satt där, började ett fantastiskt, flera veckor långt, skådespel med provande anflygningar från olika håll, moment med "hänga-fast" någon kort sekund innan fritt fall, sidoroll och sen nytt anlop. – Men ingen häckning ... Det dröjde till nästa år, då sa det bara "pang i bygget" med omedelbar inflyttning. Var det provflygarna från fjolåret som aktiverade sitt kroppsminne? Fanns allt kalibrerat och lagrat där: hastighet, vinklar, lutning? – Åh, det är så mycket jag skulle vilja veta ... Kunskapshål.

Säkert är vi många som kan bidra till att öppna fler hål i bostadsmarknaden. Gentemot offentliga markägare och kyrkan kan/borde föreningar absolut fungera bra som initiativtagare, påtryckare och rådgi-

Nyproducerade holkar 2019. Foto: Ulrik Alm.

vare (så att inte fyra uggleholkar hamnar i samma dunge). Ska man däremot "härja" i lador och på logar är det min erfarenhet att privatpersoner föredras. Att skapa hem nära andra människors hem är en grannliga uppgift. Man är byggmästare, snickare och mäklare. Därtill en social dimension och relationer som kan sträcka sig över årtionden och generation.

En framgångsrik häckning börjar inte med en holk. Men holken kan vara ingången till ett utvidgat och pågående samtal kring markanvändning och biotopvård. Vi möts i dialog, ingen ska behöva sitta som en fågelholk. Det är lätt att avslå ett krav, svårare att motstå en vädjan, det är min bestämda erfarenhet. Det kan handla om att öppna ett mörkelhål för ljusinsläpp, att inte utnyttja vartenda hörn av ägora där sälj och vide börjar trivas. Avfall från jakten och

trafikdödat större vilt på markerna föder en och annan ungörr och glada i Nordvästskåne. I strävan mot ett mer levande landskap ser jag hellre många markägare som gör något, än en som gör allt.

Jag har försökt bygga för de flesta, från svartmesens lågt belägna lilla matbox till tornugglans högt belägna garderob. Det är en fascinerande utmaning att försöka sätta sig in i hur en fågel på bostadsjakt "tänker". Vilka omständigheter ska sammanfalla? Vilka är möjliga att förverkliga? Det är kontemplativt att snickra en holk. Jag skapar, rent fysiskt, jag skapar en inre värld medan jag står där med såg, hammare och spik. Var ska holken hänga? Vilka ska flytta in? Holken slår vinflaskan, chokladkartongen eller blomsterbuketten med hästlängder som ge bort-gåva. Prova!

Naturskyddsföreningen i min hemkom-

Ringmärkt kattuggleunge. Pålsjö 16 april 2019. Foto: Ulrik Alm.

mun hade ordnat en kattuggleholk och självklart ville vi slå mynt av vårt varumärke och bjuda in press och annan media, när vi nu skulle sätta upp holken i Tivoliparken. – Här är några som gör något åt bostadsbristen!

Kommunen var i grunden positiv till både våra ambitioner och lokaliseringen, men hade många förbehåll. Att som civilist klättra i parkens träd var – bl.a. med tanke på olycksrisken och andra scenarier som jag aldrig reflekterat över – inget som gröna förvaltningen ville ge tillåtelse till. Inga friskrivningar godtogs. Omsorg ska ju vara en kommunal paradgren, så OK ... Vi fick hitta alternativ plats. Kyrkogården med gamla vidkronade ekar var en sådan. Dessutom nära till granbestånd, sådant brukar uppskattas av uggleföräldrar som vill se, men inte synas. Kyrkogårdsförvaltningen tog det här med klättrande och

luftigt holkbaxande mindre gravallvarligt. Och de hade ju tackning för värsta tänkbara händelse. Det blev en fin inramning för kattuggleholken. Nästan klassisk; kyrkogård med muskulösa, råbarkade och murgrönskramade ekar – ur jord komma, skulpturala barrpartier och rätlinjiga buxbomshäckar.

Här skulle kattugglans "hoooande" och "klävittande" – det senare i folktron ofta förknippat med snar hädangång – rulla ut i februarinatten. Men just här, på kyrkogården, skulle ugglefamiljen ingenting förbåda, bara konstatera. Och jobba på mjuka änglavingar över andras vilorum.

Så en tidig aprildag sms:ar personalen en bild – en kattuggleunge sitter på fönsterblecket vid fikaboden. Årets första ringmärkning. Nya duniga ungar kläs i vitt. Döden bekämpas bäst med nytt liv. Nytt liv – naturens föredragna framför det eviga.

Årsringar, tidevarv, släkten följa släktens gång – härlig är jorden!

Genom uggleholk säkras nattskiftet i sorkbekämpningen. Alltid välkommet för dem som släpper till träd och mark. "Uppmjukade" hyresvärdar brukar jag därefter erbjuda ett dagalternativ i samma yrkeskategori som kattugglan. Av Arne – trogen ringmärkare med decenniars erfarenhet – har jag fått lära mig tornfalkarnas syn på världen. Tidigare lådor satte jag nästan alltid upp i träd, numera hamnar holkarna nästan alltid på lagårdsgavlar.

- "De tar väl inte fasankycklingar?" frågar en del tilltänkta hyresvärdar. Jag svarar som Orsa kompani – lovar ingenting bestämt. Varpå värden ofta går med på provboende med möjlighet till permanent besittningsrätt. Det dröjer sen inte många säsonger förrän dessa små goa rovfåglar sålt in sin charm och förblir en del av gården. Vindridare, mästare på luftrodeo. Fixpunkter – också i kalendern, en vardag rapporterar gårdsfolket att falkhanen är tillbaka på sin utkiksplats. Och glädjen – jo, jag kallar det så – när sambon siktas vid horisonten är inte att ta fel på. – *Ki-ki-ki-ki* ekar det mellan magasin och logar. Och alla hyresgäster gör övertramp någon gång. En vilsegången, nykläckt fasankyckling betraktas med milt överseende. Från taknockar, stolpar och nischer följer tornfalkarna i sin tur allt från sådd till skörd, från kalvning till slaktbil. *Falkens öga*. (Sistnämnda givetvis en blinkning åt Mikael KristerSSons fina film med detta namn.

Rekommenderas varmt!).

Om nu håll i bostadsmarknaden är en marknad med tillgång och efterfrågan – kan du bidra med det förstnämnda? Särskilt vill jag värna de lite mer utrymmeskrävande. "Rekordet" i mitt holkhängande är nog en kattuggleholk uppsatt den 26 januari med utflugen ungcull i april. – Snacka om tryck efter nyproduktion! Paret måste ha flyttat in samma kväll. Många tack är värdens lön.

Att se ungar pröva sina vingar är i människans livsperspektiv många gånger förenat med både glädje och smärta. Din stafettsträcka i livsloppet är avklarad, handen tom, en rygg drar mot fjärran mål. Jag cyklar genom byn. Många trädgårdar har en holk, ofta på plank eller garage. De dyrbara träden har skonats. Holken – den mest spridda, den enklaste, formen av praktiskt fågelskydd. En låda med håll i. Medvarelser omslutna av mänsklig omtanke. Det hänger en gisten holk i ett fruktträd. Några sneda sågsnitt avslöjar att det kanske rör sig om ett gammalt försök från skolslöjden. Materialvalet indikerar också så, inget fabriksstillverkat. Valhända unga händer har svajat en aning med fogsvansen. Minner holken om någon som nu är utflugen? Om familjen som inte längre ska ha samma besättning i det gemensamma boet. Om ett håll hos någon ... Visst kan holkar härbärgera minnen – och längtan efter nya kullar!

Ulrik Alm

alm.ulrik@telia.com

Kenneth BengtSSons kommentar:

"Fågelungar – de lämnar verkligen, de ska aldrig mer återvända". Så skriver Ulrik och jag förstår vad han menar. Ungarna kan förvisso återvända för någon övernattnings, men när det självständiga livet väl är erövrat återvänds det inte. Såvida inte ...! Jag ringmärkte en blåmeskull i en holk 2016. Året efter ringmärktes en annan kull i samma holk. När denna holk öppnades satt honan kvar därinne och hon var ringmärkt. Alltså greppades hon för en kontroll. Och så – det var en av fjorårets ungar som nu var förälder till nya ungar i sin egen barndomsholk. Men visste hon det? Det är så mycket man skulle vilja veta!

Skönhetens evolution

Richard O. Prum
 Natur & Kultur 2019
 Inbunden 404 sidor
 Adlibris 225 kronor

Sker förändringar av naturens varelser under evolutionens gång enbart genom ett yttre tryck? Är det omgivningen som leder till alla modifieringar och till att arter kommer och går? Genom detta överlever de bäst anpassade, det har vi alla hört många gånger. Eller kan individers val (också) styra evolutionen mot det eller det utseendet på en art, och artens beteendepertoar? Detta är temat för en 404 sidor tjock bok, skriven med stor entusiasm av Richard O. Prum, professor i ornitologi vid Yale University, Connecticut.

Charles Darwin föreslog att det sexuella urvalet är en avgörande faktor i evolutionen medan den andre legendariske giganten i evolutionsteorins lansering, Alfred Russel Wallace, inte höll med. Darwin fann att "survival of the fittest" inte fullt ut kan förklara exempelvis en påfågeltupps överdådiga stjärt. Måste den vara så överdriven? Är den inte till hinder när tuppen måste fly från en predator i en tät skog i Indien? Darwin kände sig obekväm varje gång han såg en sådan "prydnadsfågel". Men om hönorna är riktigt kräsna och bara väljer att acceptera parning med de individer som är allra mest imponerande, då måste detta rimligtvis leda till att bara deras gener fortlever i kommande generationer.

Prum talar sig riktigt varm för denna evolutionära faktor och beklagar att den inte är bättre accepterad. Den är rentav till stora delar bortglömd och bokens engelska undertitel är *How Darwin's Forgotten Theory of Mate Choice Shapes the Animal World – and Us*, på svenska Hur Darwins bortglömda teori om det sexuella urvalet formar djurriket – och oss.

Boken innehåller tolv kapitel varav de sju första tar oss med på mycket som är spännande att få veta om änders, manakiners och flera andra fåglars värld av hannarnas uppvisningar, honorernas partnerval och deras parningsakter. I de fem följande kapitlen applicerar professor Prum urvalsmekanismen på vår egen art. Vi *Homo sapiens* varierar en hel del eftersom vi är så geografiskt spridda i de mest skilda habitat och klimat men kulturella preferenser är lika diversifierade. Mörk hudfärg under Afrikas brännande sol är lätt att förstå. Det är däremot svårare att med adaptiva urvalsmekanismer trovärdigt förklara t.ex. rakt eller krulligt hår eller sneda ögon. Vi har domesticerat oss själva i olika riktningar!

Detta är populärvetenskap av gott märke. Författaren vill övertyga läsaren om styrkan hos den individuellt preferentiella urvalsfaktorn i evolutionen och det blir många exempel på detta. Han tar oss också med till sina studieplatser i favoritfåglarnas sydamerikanska vildmarker, till de dansande manakinerna, i smått självbiografisk stil. Vi får också veta hur han som pojke började skåda med sin första kikare.

Boken blir också en akademisk debatt, i polemik mot de forskare som inte är på denna linje. Härvidlag hade texten kunnat bantas en aning. Men jag vill ge en eloge till översättaren Joachim Retzlaff, som med elegans översatt texten som är en rejäl lektion i etologi med alla sina väl hanterade facktermer. Den kantighet och tröghet som man kan stöta på i översatta böcker av detta slag är *Skönhetens evolution* helt befriad från. Inte minst därför är det glädjande att Natur & Kultur vågat sig på en översättning till vårt lilla språk.

Boken är fint illustrerad med 16 sidor färgbilder, och man känner vid läsningen ett starkt behov att se de manakiner, paradisfåglar och guldklippfåglar som man läser om. Ett fyrtiotal svartvita illustrationer finns löpande i texten.

ARNE OHLSSON

A Field Guide to the Birds of Mongolia

Dorj Ganbold & Chris Smith

Beaufoy Publishing 2019

Inbunden 306 sidor

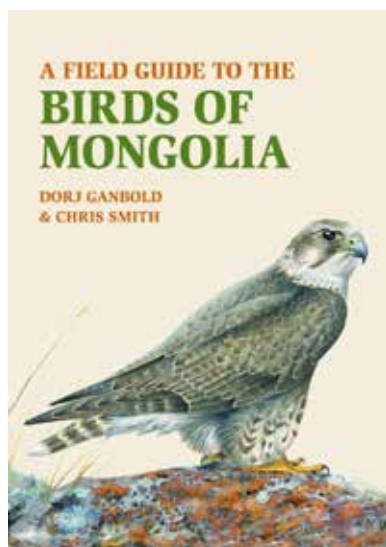
Adlibris 323 kr

Det skall sägas direkt – Mongoliet är för närvarande mitt favoritresmål. Jag har nu besökt landet tio gånger. Jag har varit där sommar, höst och vår. Fram till förra året saknades en bra fält-handbok som innehöll bara Mongoliets fåglar. Man fick ha med sig två eller tre olika böcker varav *Birds of China* är en "tegelsten".

2019 kom det ut inte bara en utan två fågelböcker: Dels *Birds of Mongolia* (Gombobaatar Sundev & Christopher Leahy) och dels den bok som jag huvudsakligen skall recensera här, *A Field Guide to the Birds of Mongolia*. Jag kommer att jämföra dessa två nykomlingar, men mera utförligt beröra den sistnämnda boken.

Med sina 306 sidor beskriver *A Field Guide to the Birds of Mongolia* (i fortsättningen kallad *FGM*) 521 arter fördelade på 154 färgplanscher. Det är något mera än i *Birds of Mongolia* (*BM*) som har 113 färgplanscher med totalt 503 arter. Vår bok, *FGM*, är därför lite tjockare och även större i formatet. Båda är större än *Fågelguiden* och får inte plats i jackfickan. Omslaget på *FGM* är styvare och veckas inte lika lätt som *BM*:s.

Illustrationerna i *FGM* är gjorda av Dorj Ganbold som är ornitolog och illustratör från Mongoliet. De varierar i kvalitet, så för oss som är bortskämda med bilderna i *Fågelguiden* och Lars Jonssons fågelböcker känns de lite svaga och på gränsen till naiva. Framför allt har en del av tättingarna lite fel proportioner. Arter som svarthätta och mongolbuskskvätta känns lite morfada. Däremot är rovfåglar och deras olika dräkter bra återgivna. Överlag är bilderna i den andra boken (*BM*) bättre och där har man använt flera olika illustratörer med sina favoritfamiljer att illustrera. Men färgplanschererna i *FGM* har en liten finess. Man har med streck och kort text på planschen lyft fram vad man skall koncentrera sig på när man skall skilja arten från en liknande. Till exempel att man skall titta på teckningen på stjärten på stenskvättor som flyger iväg.

FGM följer samma taxonomi som *Handbook of the Birds of the World* (*HBW*), vilket gör att några fågelnamn skiljer sig mot IOC:s lista (som vi på AviFauna Naturresor använder). Till exempel heter *Père David's Snowfinch* istället *Small Snowfinch* i denna bok. *BM* följer däremot IOC:s namn och taxonomi.

Utbredningskartorna i boken är lite annorlunda än de som jag är van vid. Men när man lärt sig tyda dem är kartorna betydligt bättre och mer detaljrika än de i *BM*. Och de verkar dessutom vara mera uppdaterade än den konkurrerande bokens. För det händer mycket inom ornitologin i Mongoliet. Från att ha varit mest äldre akademiker så har det kommit flera yngre fågelskådare i landet. De rapporterar flitigt, vilket gör att kunskaperna över arternas utbredning i Mongoliet blir allt bättre. Man har även börjat med ringmärkning på flera ställen i det avlånga och stora landet. 2019 var några svenska ringmärkare på plats under säsongen.

Vilken bok kommer jag då ta med till nästa resa till Mongoliet kommande sommar? Eftersom det är en familjeresor tror jag det trots allt blir den andra boken, *Birds of Mongolia*, på grund av formatet och bildernas kvalitet. Däremot tar jag med båda när jag till hösten leder AviFauna Naturresors resa till västra Mongoliet eftersom jag som reseledare alltid skall vara komplett utrustad!

HG KARLSSON

Ölands natur – okända och ökända arter

Pav Johnsson
Bildningsförlaget 2019
Inbunden 239 sidor
Naturbokhandeln 379 kr

För att upptäcka det vi letar efter i naturen behövs det som definieras som rätt sökbild. När vi väl hittat den första kantarellen i svampskogen, eller en praktejder i ejderflocken på sträcklokalen, så har vi börjat sätta ihop denna sökbild, som är mycket mer än bara den text och bild i svampguiden eller fågelboken vi tittat på flera gånger. En sökbild är sammansatt av flera delar där både fakta, "jizz" och känsla bidrar. Med övning kommer färdighet. Första gången på länge ute på sträcklokalen kan det kännas lite segt och ringrostigt, men snart faller bitarna på plats. Vet vi inte vad

vi tittar efter, blir det svårt och vi kommer att missa saker som finns där. Fåglarna har vi kanske bäst koll på men allt det andra? Från växter till däggdjur och fjärilar, och kanske ännu svårare alltifrån lavar till stritar!

Tänk att vi befinner oss på en plats utomhus tillsammans med många andra människor och en för oss välbekant fågel hörs. Kanske en rosenfink som sjunger ett par strofer eller en vråk eller örn som ropar i skyn. Som fågelskådare reagerar vi och tittar efter ljudkällan. Sen ser vi att någon eller några av de andra reagerar. "Jaha, skådare de också" tänker vi. Kanske tänker vi också att det är synd om dem som inte reagerat och inte kunnat ta del av upplevelsen. Kunskap berikar! De flesta fågelskådare är intresserade av annat i naturen och många är eller har med tiden även blivit duktiga botanister, entomologer o.s.v. En ganska vanlig utveckling är att från fågelskådning ta steget

över till mindre flygfän, kanske i första hand dagfjärilar och trollsländor. Men till lavar och stritar är steget lite längre. De som behärskar hela spektret är avundsvärda, för dem blir varje excursion lyckad och innehållsrik, även om fåglarna håller sig borta.

Till en av de avundsvärda hör Pav Johnsson som inte bara är kunnig utan även har en förmåga och entusiasm att föra sitt intresse och sina kunskaper vidare. Han är huvudredaktör och mannen bakom praktverket *Ölands fåglar* som kom ut för inte så länge sedan. Med uppföljaren *Ölands natur* breddas spektret och han introducerar läsaren till alla delar av den rika öländska naturen. Med otaliga exempel på vad som gömmer sig där – både okända och ökända arter. Här samsas allt från alvarlarvmördare, alvarmalört och almsjuka till ägretthäger, öländsk svavellav och öronstrit, liksom kapitel om Ottenby fågelstation, vitt-ringsjordar, jordstjärnor och information om orkidéernas blomningstid. Det är en diger genomgång av öns imponerande

de biologiska mångfald, där vi får bekanta oss med många av öns alla rödlistade arter.

Bokens upplägg blandar på ett trevligt sätt två vanliga koncept. Dels följs året i den öländska naturen från januari till december, dels finns också kapitel med fokus på olika biotoper eller områden. Det här förstärker komplexiteten och kan kanske uppfattas som rörigt, men det är så naturen är. Det mesta hänger ihop, integrerar och samverkar, vilket är något som Pav ofta lyfter fram. Det här är en bok att ha framme, bläddra i och återkomma till – inte minst inför nästa exkursion ut i de öländska markerna. För den genuine fågelskådaren är det här ingen ersättare till storverket *Ölands Fåglar* eller *Fågellokalen på Öland* (en ny upplaga lär vara på gång), men det finns ändå mycket att hämta när det gäller förekomst och utbredning, liksom tips på besöksmål. För den som är allmänt intresserad av Ölands natur är den ett måste.

Det har säkert varit svårt att få till en bok som denna, där så mycket vill komma med och platsen inte räcker till. Man kan ana vandan av att inte få med allt, detaljer såväl som ekologiska samband och hela kapitel. Men med 239 sidor, 65 kapitel med välskrivna översikter, och över 800 foton med utförliga texter, så har Pav lyckats få med det viktigaste. Här finns alla de olika ingredienserna: arterna, biotoperna, platserna, ekologin och historiken. Ambitionen att få med så mycket som möjligt har dock medfört att en del foton blivit väl små, lite murriga eller svårtydda. Men att mer kraft kunde ha lagts på bildmaterialet förtar inte helhetsintrycket. Det här är en bok för alla som är intresserade av Ölands natur och en närmast outtömlig inspirationskälla för den som vistas där. Läs boken, och nästa besök i den öländska naturen kommer att bli bra mycket rikare!

STAFFAN RODEBRAND

SkOF Res 2020

Södra Spanien 17–24 september

Fåglar och natur

Reseledare: Tommy Holmgren

Pris: 19 000 kr (enkelrumstillägg: 2 200 kr)

I priset ingår: Flyg, transporter under resan, del i dubbelrum på hotell, all mat från middag första dagen till lunch sista dagen samt lokal fågelguide.

I fågelväg kommer vi att kunna se rovfågelsträcket förbi Tarifa, afrikanska "gäster" som eremitibis, rüppelgam, stubbstjärtseglare och trädgårdsbulbyl samt lokala specialiteter som marmorand, kopparand och kamsothöna.

Detaljerat dagsprogram och anmälan på
www.skof.se.

Scanbird

Teknisk arrangör och kontakt:

Scanbird ApS

Telefon: +45 234 234 04

Hemsida: www.scanbird.com

Email: scanbird@scanbird.com

Nya januariarter 2020

Det blev ingen rapport om nya arter för januari under 2019. Den enkla förklaringen är att det inte sågs några sådana detta år. Men i år togs skadan igen. Det började med en amerikansk bläsand, en hanne i Välluvs våtmark, Påarp redan under årets andra dag. Denna blev januariart 249.

Ett par dagar senare, den femte januari, upptäcktes januariart nummer 250. Den som fick äran att nå detta jämna tal var en hanne av vitnackad svärta vid Sibirien, Ängelholm. Båda fåglarna fanns på plats månaden ut och glädde många skådare. Som vanligt påminns om att observationerna ännu inte är behandlade av Rrk. Men det förefaller blott vara en formsak i båda fallen.

En annan som kan vara aktuell i en framtid är gulärulan av den östliga underarten *Motacilla flava tshutschenensis* som sågs vid Trelleborg 23 januari och månaden ut. Men den får anstå till artstatus eventuellt proklameras. Diskussioner om splittar är enligt uppgift på gång gällande gulärlekomplexet. Arten gulärula finns redan med som januariart – en sådan sågs nämligen i Båstad i januari 2005. Fast det var kanske en östlig den också?

KENNETH BENGSSON
ARLÖV

En östlig gulärula av underarten *Motacilla flava tshutschenensis* upptäcktes i Trelleborg 23 januari.
Foto: Tommy Holmgren.

Kraftigt utbrott av gulknopp hos ringduvor hösten

Gulknopp, eller mer vetenskapligt *trichomonas*, är en parasitisk flagellat som främst drabbar fröätande fåglar. Grönfinken är en känd art i sammanhanget och senare års härjningar av flagellaten har decimerat antalet grönfinkar starkt.

Gulknopp uppträder i princip varje höst även bland ringduvorna. Men utbrotten varierar starkt från år till år. Vissa höstar handlar det om ett fåtal drabbade, andra år är utbrotten allvarligare. Vi har noterat att antalet drabbade ringduvor är fler under bokollonrika höstar. Om det är ollonen i sig som påverkar spridningen eller om det är en bieffekt vet vi inte. Ollonrika år innebär ju att häckningstiden förlängs samt att fler ringduvor än normalt stannar kvar långt in på hösten eller över hela vintern. Som regel upphör effekterna i början av december – förmodligen p.g.a. kyligare väder. Bokollonens eventuella medverkan kanske styrks av det faktum att ytterst få stadsduvor har påvisats med sjukdomen. Det är också vår uppfattning att bokollon sällan ingår i dessa duvors kost.

Drabbade duvor sitter ofta apatiska och ser "slarviga" ut runt näbben. Foto: Kenneth Bengtsson.

Under åren 1998–2019 har vi bokfört 94 fall av gulknoppsjuka ringduvor. De första har hittats i juli och de senaste i december. Toppen nås oftast i oktober. Utbrottet 2019 måste med råge vara det kraftigaste på länge. Vi har åtminstone inte upplevt dess like tidigare. Under åren 1998–2018 hanterade vi som mest nio individer under en säsong (2016). Under 2019 blev det 34! I sammanhanget ska också nämnas att vi fick larm om ytterligare flera tiotal misstänkta fall under hösten samt att utbrottet pågick in i januari 2020. Föga förvånat konstaterar vi att bokarna producerade väldigt mycket ollon hösten 2019.

Gulknopp växer till i munhåla och svalg och leder till döden för den drabbade fågeln. Ofta är de sjuka fåglarna helt utmärglade, men vi har denna höst påträffat flera ringduvor som hållit god vikt. Bland årets offer har vikten för 26 vägda individer legat mellan 269 och 530 gram (medelvärde 365 g). Maxvikten för en ringduva ligger på omkring 600 gram.

Flagellaten lär inte överleva länge utanför värdkroppen, dock något längre i vatten. Spridningen mellan duvor och andra fröätare sker förmodligen främst via vatten och via födoämnen som nyligen varit i en drabbad fågels gap. Eftersom fåglarna inte kan svälja fröet eller båret faller det ut igen. Om det då plockas upp av en annan duva direkt är spridningen ett faktum. Rovfåglar kan också drabbas av gulknopp men måste då förmodligen äta av ett färskt byte som bär på åkomman. I kalla kadaver bör flagellaten vara utslagen.

KENNETH BENGTSSON
FÅGELSKYDD SPILLEPENG

Europas äldsta råka!

Den 7 december hämtade Fågelskydd Spillepeng en trött och sliten råka med ett dåligt ben på Djursjukhuset i Lund. Råkan hade lämnats in av allmänhet och uppgavs ha hittats inne i ett häststall i Staffanstorp samma dag.

Råkan visade sig vara ringmärkt och nummerserien antydde att det kunde vara en mycket gammal fågel. Men vi vet ju också att äldre ringserier kan ligga oanvända under många år. Gamla ringar kan därmed sitta på relativt nymärkta fåglar. Vi fick alltså leva i spänning under helgen.

Råkan bedömdes som hopplös att rehabilitera och sattes därför i en voljär för att vila i lugn och ro tillsammans med mat och vatten. Där fattade den själv sitt beslut om den hädangång som skedde natten mellan 8 och 9 december.

Under måndagen fick vi besked från Ringmärkningscentralen som bekräftade misstanken om hög ålder. En bekräftelse med råge! Råkan visade sig nämligen vara minst 25 år och 5 månader gammal! Den var ringmärkt på Torreberga i Staffanstorps kommun 7 juli 1996 och då var den adult, alltså minst två år gammal och alltså född 1994 eller tidigare. Exakt ålder går således inte att fastslå men "minst 25 år" räcker ju långt. Faktiskt så långt att det är den äldsta kända kråkfågeln (och därmed tättingen) i hela Europa! Tanken svindlar faktiskt lite. Vad gjorde vi själva 1994 och åren därefter? Mycket har ju hänt med både oss och världen under dessa år och råkan har varit med hela tiden.

Tidigare åldersrekord i Sverige för råka var 21 år 10 månader och för Europa handlade det något

överraskande om en norsk råka. Den var 23 år och 9 månader gammal då den hittades död.

Det är intressant att råkan både ringmärktes och hittades i Staffanstorps kommun. Har den levt hela sitt liv där? Eller har den i unga år flyttat ur landet under vintern? Har den besökt grannkommuner? Att den förökat sig och spritt sina uppenbart goda gener vidare måste vi nog utgå från. Förmodligen finns dessa avkommor i Staffanstorpsområdet.

Precis som kajor kan äldre råkor utveckla vita eller grå fjäderpartier, det som benämns gradvis grånande. 25-åringen var i stort normalfärgad, men hade några ljusa inslag på rygg och bröst.

Kroppen har skickats till Naturhistoriska riksmuseet i Stockholm för analys och studier. Det är nog inte varje dag de får in bekräftat åldersstigna individer. 25 råkår bör kunna jämföras med ungefär 100 människor.

KENNETH BENGTTSSON
FÅGELSKYDD SPILLEPENG

Den gamla råkan dagen innan den somnade in.
Foto: Kenneth Bengtsson.

Årets första fågelunge – en hornuggla!

Årets första fågelunge i Malmöområdet, kanske i hela Sverige, blev högst oväntat en hornuggla. Ungen upptäcktes av Göran Hausenkamp i teamwork med Christer Igelström i Slottsparken 8 januari och bedömdes då vara 3–4 veckor gammal. Alltså kläcktes den någon gång i mitten av december. Det innebär i sin tur att ägget bör ha lagts någon gång i mitten av november. Huruvida det handlar om en sen hösthäckning eller en tidig vårhäckning är en definitionsfråga, men det förra är nog det mest korrekta. Det ska också nämnas att ungen hittades i ett område där upp till nio hornugglor suttit på dagkvist i parken. Den satt i ett gammalt skatbo intill den ena föräldern vid upptäckten.

Så här beskriver Göran fyndet: *Jag visade Christer Igelström trädet där den adulta ugglan brukade sitta. Då såg*

vi också något dunigt, halvt skymt vid sidan om den adulta. Att det handlade om en unge förstod vi båda ungefär samtidigt. Efter det visade jag de andra platserna där ugglorna samlats varvid fler personer dök upp och jag guidade då dessa till dunungen. Men det hela började egentligen i februari 2019. Då hörde Mikael Blicher en hane och ett konstigt läte. Jag hörde några dagar senare en hane ropa och en hona som svarade. Då hoppades man på en häckning. Men det dröjde ända till 30 oktober innan Krister Olsson gjorde nästa fynd av en hornuggla i parken. Senare under dagen hittade Kristoffer Olsson Stenman fyra stycken. Jag såg själv fem 22 november, sju individer sågs 26 december och slutligen hittade jag och Kristoffer nio hornugglor 6 januari. Sen följde min så kallade guidning 8 januari och det var då vi hittade

ungen. Några dagar innan ungen upptäcktes började den vuxna individen (ibland två) bli mer orolig. Från att ha suttit lugn i veckor gav den sig plötsligt ut på flygturer när man närmade sig. Nu förstår jag att det var vilseledande manövrar. Ja det är mycket att hålla i huvudet. Det är många inblandade i denna historia och jag vill särskilt nämna Mikael Blicher, Krister Olsson, Kristoffer Olsson Stenman och Christer Igelström.

Ugglor har en förmåga att anpassa sina häckningar efter födotillgången. Finns det gott om mat kan kullarna bli mycket stora och om motsatsen råder kan häckningar helt enkelt utebli, alternativt

En av föräldrarna med den stora ungen i Slottsparken i Malmö.
Foto: Göran Hausenkamp.

kullarna vara mycket små. Andrakullar är också kända för några arter, inte minst gällande tornugglor. När denna art senast häckade i Skåne fanns det ungar i boet in i november vid flera tillfällen. Andrakullar är även rapporterade för hornugglor, men jag hittar inga detaljer eller datum i tillgänglig litteratur. Förklaringen till denna mycket sena (eller tidiga) unge kan alltså vara att hornugglorna verkligen gjorde ett försök någonstans i närheten 2019 och sedan lockades till en ny satsning under hösten. I så fall styrkta av rik tillgång på föda i området.

Mycket tidiga häckningar av kattugglor, framförallt i stadsmiljöer, är kända sedan tidigare. Den tidigaste som kommit till vår kännedom är den som upptäcktes i Brunnsparken i Helsingborg 2010. Här fanns stora ungar redan i februari och äggläggning förmodades då ha skett sent i december. Hade den nu aktuella uggleungen varit en kattuggla hade förvåningen alltså

Hornuggleungen på dagkvist.
Foto: Göran Hausenkamp.

inte varit så stor. Kattugglor är mycket robustare och klarar vinterförhållande bättre än hornugglorna. De senare lider svårt under kärva vintrar och massdöd bland dem under sådana förhållanden är inte ovanligt. Så om denna vinter varit strängare hade ungen troligen inte överlevt. Förmodligen hade det inte ens gjorts ett häckningsförsök.

Historien fick en trist fortsättning några dagar senare. Först upptäcktes en andra unge på marken den 10 januari. Efter en besiktning visade det sig att båda benen var deformerade – en skada som förmodligen uppstått i boet. För denna var avlivning enda alternativet. Ytterligare en unge, den minsta av de tre, hittades död på marken fem dagar senare. Det föll massvis med regn dagen före och möjligen var det orsak till denna unges död. Den först upptäckta ungen var däremot vid fortsatt god hälsa.

Mycket tidiga häckningar i Malmöområdet har tidigare bekräftats av bl.a. gräsand. Här har flera nykläckta kullar upptäckts redan i januari. Den vanligaste förklaringen till dessa häckningar är att fåglarna lurats av det artificiella ljuset i staden. Denna förklaring bör emellertid inte kunna gälla för tidiga ugglehäckningar, nattaktiva som de är.

Tack till alla inblandade för förtroendet att skriva denna notis.

KENNETH BENGSSON
ARLÖV

Årstidernas skildrare

Det har gått ett drygt sekel sedan Claus Bering föddes, det var närmare bestämt 1919. *Ansers* läsare av idag kanske undrar: Vem var han? I Danmark var han en känd naturfilmare, producent och tecknare. För Statens Filmcentral och DRTV gjorde han många filmer om natur och det vilda djurlivet. De handlade ofta om vardagsnära fåglar och andra varelser som många gånger är förbisedda av allmänheten men som naturligtvis också lever intressanta liv. Han tecknade för flera dagstidningar under många år, däribland *Politiken*, som senare gavs ut i bokform.

Lite av en specialitet var hans handskrivna kommentarer till de tecknade djuren. Den avbildade individens personlighet ville han också framhäva, ibland med en liten humoristisk vinkling.

Han hade många kontaktytor med Sverige och hämtade inspiration inte minst i Fyledalen, Vombsänkan och Håckeberga, och likaså på Öland. Han ville alltid se i fält vad han tecknade och ta till sig djurens rörelser. Inga uppstoppade djur dög som förlagor. En skåpbil var då hans "bostad" under många tecknarexkursioner i alla väder.

Det är i år ett halvsekel sedan han fullbordade sitt sannolikt största projekt, tillsammans med Poul Holm Joensen, efter närmare tio års arbete. Han fördjupade sig i årstidernas gång och stämningar i bokserien *Årstidsböckerna* åren 1967–1970. De fyra böckerna *Våren*, *Sommaren*, *Hösten* och *Vintern* utgavs då på danska, och samtidigt på svenska på Bokförlaget Forum. Infallsvinkeln var inte så vanlig och blev ett trevligt och bra pedagogiskt grepp som skärskådade vad man kanske kan kalla mikrohabitat. Böckerna tar på varje uppslag oss med till platser som en liten damm, en glänta i granskogen, en bokdunge på åsen, en gyttebank. Där återges i innehållsrika färgakvareller och text både djur och växter. Tall – spillkråka – örnbräken – älg – asp är ett stycke verklighet i markerna framvisat på ett uppslag liksom det på ett annat är sothöna – vigg –

brunand – bredkaveldun – skäggdopping – vass. Vandringen genom årets skiftningar under de spännande årstiderna på våra breddgrader återges på inalles 888 sidor.

Claus Bering gick bort 2001 vid 82 års ålder. *Årstidsböckerna* figurerar i antikvariat och de kan nog dyka upp på en eller annan loppmarknad.

Vad vore årets gång utan dess stora skiftningar som är så väl värda att skildra, inte minst med ritstiftet?

ARNE OHLSSON
LUND

Bergfinkarna på Hallandsåsen

"Finkar i flockar som aldrig tar slut!"

"En enorm ljudkuliss!"

"Det mäktigaste jag har upplevt som fågel-skådare!"

... är uttryck som varit på många läppar i vinter, och det är bergfinkarna vid Rössjön i nordvästra Skåne det gäller. Att goda bokollonår kan samla finkar i jättelika flockar är känt sedan länge och vintern 2019/20 var ett sådant.

Välkänt sedan länge

Att stora flockar av bergfink har trollbudit fågelskådare i alla tider finner man lätt i äldre fågellitteratur. Linnés lärjunge Pehr Osbeck skriver att det i januari 1776 kom stora flockar med finkar till Hasslövs pastorat på norra sidan av Hallandsåsen. I *Skandinavisk fauna, Foglarna*, skriver Sven Nilsson om en stor invasion i Skåne 1819–20:

"Vanligen flyttar han bort före vintrens annalkande; men under vintren 1819–1820, då väderleken i November och December var ganska lindrig och en ovanlig mängd bokollon fanns, kvarblefvo tallösa skaror av bergfinken i Skånes bokskogar och gjorde otrolig skada genom att uppåta ollonen för de redan på skogarna fördelta svinkreaturen. Om aftnarna sökte fåglarna sig hviloplatser i någon skog eller lund af barrträd, och om morgnarna återvände de till bokskogarna [...] ingen, inte en gång de äldsta landtmän, kunde påminna sig att någonsin hafva sett dessa foglar i sådan mängd i bokskogarna om vintren."

Om en jättelik invasion på Söderåsen skriver Hugo Granvik i *Fauna och Flora* 1916: "Vintern 1915–1916 uppträdde han i oerhörd mängd i Skåne, särskilt vid Kågeröd. Miljontals fåglar". Även Erik Rosenberg noterar i sin klassiska bok *Fåglar i Sverige*, att vissa vintrar med tillgång på bokollon

kan bergfinken stanna kvar i Skåne och uppträda i sådan mängd att de väcker uppseende. Sven Nilsson skriver "äfven i Tyskland och Frankrike tillbringar han vintren blott i de skogar där ollon finnes" och i en artikel i *Anser* 1993:3 anger Nils Kjellén och Åke Lindström att det i Schweiz vintern 1950/51 noterades 70 miljoner finkar på en sovplats plus 30–40 miljoner på andra lokaler.

Under senare år har vi i nordvästra Skåne upplevt större invasioner vintrarna 1976/77, 1983/84, 1992/93, 2002/03 och nu 2019/20 med flockar på en miljon eller mer. Men även 2009 gjordes en observation av en större flock, cirka 500 000 ex. Hallandsås tycks vara favoritlokalen i våra trakter, men även i Kullabygden och på Söderåsen har stora flockar observerats under senare års invasioner.

Vinterns invasion

Att det den här vintern skulle bli ett gott bokollonår kunde ingen som vandrade på Hallandsåsen under hösten betvivla – träden dignade av ollon. Redan i slutet av oktober började det komma rapporter om stora flockar med bo-/bergfinkar från olika lokaler på åsen. I mitten av december såg undertecknade flockar med en eller flera miljoner fåglar vid Frestens fälla öster om Hallandsås motell och vid jultid spred både lokal- och riksmidia nyheten om en flock på flera miljoner över Båstad.

Riktigt publikt blev intresset när finkarnas övernattningsplats hittades i en relativt liten grandunge strax väster om välbesökta Snapphanestallarna vid Rössjön. Varje morgon strax efter solens uppgång drog fåglarna iväg i ett tätt, jätteligt band för att söka bokollon i åsens skogar. Föreställningen var över på en intensiv kvart.

Bergfinkar vid Rössjön
16 januari 2020.
Foto: Per-Magnus Åhrén.

Betydligt längre tid tog det för finkarna att återsamlas på kvällarna. I god tid innan solnedgången kom de första flockarna för att sedan under ca en timmes tid fyllas på till ofattbara antal. Suset från miljontals vingar och småpratet finkarna emellan gav en imponerande ljudkuliss.

Ryktet om övernattningsplatsen spred sig snabbt och både mänskliga besökare och hungriga sparvhökar och pilgrimsfalkar har strömmat till. Åtskilliga tillresta fågelskådare har funnits på plats morgnar och kvällar. Parkeringsutrymmena på den lilla vägen har varit fulla och biltvättarna i närområdet har nog haft glada dagar.

Två miljoner fåglar? Tre miljoner? Eller kanske rent av sju miljoner? Buden på hur många fåglar det handlat om har varit många. Fast den exakta summan kanske trots allt varit av mindre intresse? De ofattbara mängderna, ljuden från miljontals vingar och tjattret från finkarna när de diskuterat dagens händelser lär vara det som för alltid fastnat på besökarnas nät- och trumhinnor.

KARL G NILSSON & THOMAS WALLIN
KULLABYGDENS ORNITOLOGISKA FÖRENING (KOF)

Vild satir

Satirteckningar finns över hela världen. Få är de makthavare som undgått att avbildas på detta sätt och fått sina föga smickrande sidor framdragna i ljuset till allmänheten, med skarp ironi. De första teckningarna som satirer eller karikatyrer publicerades framåt mitten på 1800-talet. Idén lär dock ha anor från medeltiden men då var förstås publiken starkt begränsad.

I en diktatur är det långt ifrån ofarligt att teckna och kritisera på detta sätt. Religiösa känslor har ibland upprörts bortom alla proportioner, som vi sett även på nära håll. Människan är utan tveivel en "konstnärlig apa" men ibland förefaller det som om många av oss inte fullt ut kan skilja mellan verkligheten och avbilden. En teckning av en stork eller älg visar naturligtvis inte en stork eller älg, den visar ett papper eller en målarduk med färger och mönster som för oss liknar en stork eller älg! Om man vill läsa mer om det biologiska perspektivet på konst kan jag rekommendera den populärt skrivna *The Artistic Ape. Three Million Years of Art* (Red Lemon Press, 2013, 320 sidor) av Desmond Morris.

Det är att ha en stor talang att med ironi och humor i god kombination kunna fånga en personlighet med ritstiftet. Proportionerna överdrivs och förvrids men ändå är en känd person träffsäkert fångad. Men figurerar natur och vilda varelser någon gång i detta sammanhang? Av förklarliga skäl är det sällsynt, men djuren skulle ha många skäl att framföra sarkasmer och förlöjliganden mot de människor som så ofta behandlar dem illa och egoistiskt, om bara evolutionen försett dem med den förmågan. Nog vore det bra om någon människa använder ritstiftet som vapen för det vilda och inte bara håller sig till politikens och kändisarnas värld.

I Finland har Seppo Leinonen tagit satiren till nya höjder med förstklassiga teckningar, där naturens fiender och profitörer häcklas som de oförstående girigbukar de ofta är. Skogsbruket är hänsynslöst, vattenen förorenas, vägar ska dras där de åstadkommer stor skada för allehanda vilda varelser, regelverk åsidosätts. Nog finns det åtskilligt att ta upp.

På en humoristisk nivå figurerar fåglar, fiskar och däggdjur i massor av hans teckningar. De finns att beskåda på hans hemsida och har lyckligtvis en engelskspråkig version. Att bara beskriva dem här ger kanske inte så mycket men dock, som exempel må nämnas några av Seppo Leinonens verk (i min översättning):

En majdag har paret av mindre flugsnappare återvänt till sin skog. Nu är den ett kalhygge men skogsbolaget har satt upp en infoskylt: "Skog under återuppväxt. Välkomna tillbaka om 200 år".

På en busshållplats står en häger och väntar. Två hägrar flyger över och den ena frågar den andra: "Varför står han där?" "Han har hört att det är dåligt för klimatet att flyga."

I tider av global uppvärmning har skogs-haren satt upp en skylt: "Till salu! Snöskor och vit päls."

I december försöker Tomten ta sig fram med sin ren och släde på barmark. Så börjar något vitt singla ner från himlen. "Äntligen snö" utbrister Tomten. "Nej, det är pappren från Kyotoprotokollet", svarar renen.

Men ibland är udden inte riktad mot människor utan det är lite spexigt djuren emellan:

En vårdag har en rödstjärt landat i granskogen. Vad står det på hans resväska? Africa! Bredvid sitter herr och fru järpe som säger: "Vi har också varit på resa denna vinter. Till skogens utkant!"

Flyttfågelfångst i Italien

Flyttfågelfångst i Italien enligt Anders Sten. Ur: Sydsvenskan 1970.

En vinterdag landar ett skäggmespar i en vassrugge. Den residenta skäggmesen lockar med skylten "Reed and bed" och får frågan om vad som finns här i matväg. "Till frukost har vi vassfrön, som huvudrätt vassfrön och som dessert rekommenderas vassfrön".

Tecknaren, vildmarksentusiasten och fågelskådaren Seppo Leinonens verk finns på www.seppo.net som ger god och tänkvärd underhållning att ta del av.

I gömmorna hittar jag ett gammalt tidningsurklipp där Sydsvenskans mångårige

satirtecknare Anders Sten (1903–1999) tar upp småfågelfjakten i Italien, i en tid av ökande charterturism till Sydeuropa. Idag brukar sådana här teckningar vara elegantare i färg. Den 13 april 1970 undrade Sten "hur våra egna 'flyttfåglar' skulle känna sej fångade med nät och lim i Italien (Låt italienarna få veta att turisterna inte tycker om att resa till ett land med småfågelmordande!)". Dessvärre är teckningens budskap fortfarande aktuellt.

ARNE OHLSSON
LUND

Vad händer i ett havsörnsbo?

När läggs äggen och varför misslyckas en häckning? Ja, det är några av de frågor som en bokamera kan ge svar på. Vi har haft en hel del kameror uppsatta i örnbönder under flera år och de har gett oss massor av information som annars skulle ha varit oåtkomlig, eller åtminstone mycket svår att komma över. Vi känner oss också trygga med att kamerorna inte påverkar örnarnas häckningar – erfarenheten ger oss denna trygghet.

Denna historia handlar om både lycka och olycka och det började med det senare. Kameran satt vid ett havsörnsbo i slättbygd i södra Skåne och boet besattes tidigt på säsongen. Redan 6 februari lades första ägget och det följdes av ett andra

10 februari. Vi har haft misstankar om så tidiga äggläggningar förr och nu fick vi det bekräftat. Dessa två ägg blev dock inte långlivade. Den 12 februari var boet oökat under en tid och kameran fångade då en äggrövande korp. Härmed bekräftades misstanken om att korpar kan ligga bakom misslyckade örnhäckningar.

Havsörnsparet gav dock inte upp för säsongen utan satsade igen i ett nytt bo som byggdes på vad som måste betraktas som rekordtid. Här gick det bättre och två 3–4 veckor gamla ungar kunde ringmärkas 13 maj. Om vi räknar med 38 dagars ruvning innebär det att dessa ägg lades mellan 8 och 15 mars. Således byggdes det nya boet på tre till fyra veckor. Tack

Honan landar på boet 11 februari. Foto: Bokamera.

Korpen på plats i boet 12 februari. Foto: Bokamera.

De två ungarna i nya boet inför ringmärkningen.
Foto: David Folkesson.

vare kameran vet vi nu att havsörnar har förmågan att satsa på nytt och att agera snabbt.

Som extra information kan nämnas att honan är född i en annan del av södra Skåne 2009. Hon är nämligen ringmärkt och avläst via kameran. Hannen är omärkt.

DAVID FOLKESSON
MALMÖ

De mest enastående fåglarna

På sidan 37 i detta nummer av *Anser* recenserar *Skönhetens evolution* av Richard O. Prum. Utgångspunkten är några av de otroligt praktfulla fåglar som finns på olika håll i världen. Det är fåglar som oftast utmärker sig genom färgrik fjäderdräkt och enastående ornament i fjäderskruden och remarkabel beteendepertoar. De är fåglarna som dansar och spelar, skakar plymer, hoppar vertikalt och sidledes, rusar vibrerande och byter plats med varandra på gungande lianer, och gör mycket, mycket mer. Och en del av dem åstadkommer riktiga byggnadsverk som dekorerar med färgglada föremål. Allt för kräsna honors skull.

Den som har möjlighet att beskåda detta på plats har en helt oförglömlig upplevelse. Men dessa fantastiska uppvisningar, som till stor del ser direkt överkliga ut, äger rum på svårtillgängliga platser, i främst Sydamerika och Nya Guinea. De är paradisfåglar och manakiner och lövsalsfåglar. Och guldklippfågeln, *cock-of-the-rock*, legenda-

risk alltsedan Jan Lindblad var den förste att filma deras uppvisningar i Guyana i slutet av 1960-talet. Han skildrar dem ingående i sin bok *Mitt gröna paradis* från 1969.

Näst bästa upplevelse om man inte har möjlighet att resa till fåglarna är att se dem filmade. Har man tillgång till Netflix finns där en 50 minuters dokumentär, *Dancing with the Birds*, som i förstklassiga sekvenser går nära ett flertal arter och framvisar deras excesser i skönhet och rörelsemönster. *Let's dance*-programmen kommer inte i närheten! Naturfilmerna på många av TV-kanalerna är rikligt förekommande men ett program som fokuserar på dessa häpnadsväckande fåglar är något extra. Det hela utspelar sig i rika vildmarker som ännu finns.

En språklig kuriositet i sammanhanget är det engelska ordet *lek* som hämtats från svenskan. Det är lek som i tjäderlek.

ARNE OHLSSON
LUND

Blåkronad manakin.
Foto: Per-Magnus Åhrén.

Rödhättad manakin.
Foto: Per-Magnus Åhrén.

Är du intresserad av att arbeta på Falsterbo Fågelstation?

Vi letar med ljus och lykta efter guider och assistenter!

I första hand söker vi personal till vårsäsongen (1 april–31 maj),
men även inför hösten tar vi gärna emot intresseanmälningar.

För guiden består arbetet av att helt enkelt berätta om fåglar och fågelflyttning
och visa upp nyligen ringmärkta fåglar för besökande grupper.

Dessa kan bestå av allt från små barn till pensionärer.

Det brukar vara många barn på våra barn.

Guiden deltar även i ringmärkningen för att öva upp färdigheten att hantera levande vilda
fåglar och för att lära mer om ålders- och könsbestämning av olika arter.

Arbetet som guide är avlönat.

Assistenter hjälper till med ringmärkningen i första hand.

Ersättning sker i form av dagtraktamente.

Låter detta intressant?

Gå in på vår hemsida falsterbofagelstation.se.

Efter ingångssidan, läs mer genom att klicka på "Jobb" i menyraden överst på sidan.

Eller ta kontakt direkt med Sophie Ehnbo 0705-685810, epost: falsterbo@skof.se!

Historien om en gråtrut

I ett flerfamiljshus i Ängelholm bor Carina och Anders ett par våningar upp. Uppe på taken i området häckar måsfågel, vilka numera är vanligt förekommande i tätorter. I detta fall gäller det gråtrutar, men även fiskmåsar har upptäckt att stora hustak är en bra häckningsplats.

Denna historia tog sin början våren 2016, då hanen i ett gråtrutpar började be om mat genom att helt sonika knacka på ett av Carinas fönster. Knackade på rutan, var det hanen i paret som alltid gjorde. Hans maka höll sig någon meter bakom honom, hon var inte så försigkommen. Morgon som kväll kom paret, han knackade på, ganska envist. Bjöds det inte på ena sidan av huset flög han över huset och knackade på motsatta sidan – men även där på Carinas fönster. Dock fick paret alltid sina godbitar utanför samma fönster, han precis utanför, eller ofta direkt från handen, hon en liten bit nedanför. Detta år lyckades deras häckning. Tre ungar blev flygga, och på sommaren var de också, vid något tillfälle, framme tillsammans med fadern och fick sig något gott.

Vintern 2016/17 var trutarna försvunna under några månader. Kanske hade de dragit en bit nedåt Västeuropas kuster. Men döm om Carinas och sambons förvåning när det tidigt på våren 2017 åter knackade på fönstret, samma fönster som året före! Carina och sambon tror sig veta att det var samma gråtruthane. På hans ben finns det en liten skillnad, kanske har ett av benen skadats vid något tillfälle, det är lite tjockare. Sedan kom han även denna vår, morgon som kväll, samma beteende. Nu hade han dumpat förra årets partner, kanske till förmån för en ny yngre? Denna hona följde emellertid inte med sin make så noggrant som maken 2016 gjorde. Kanske var hon

inte så road av tiggeri? Häckningen då? Av denna blev det inget detta år. Vad Carina och Anders förstod, hade den av någon anledning misslyckats.

Vintern 2017/18 valde den nu bekanta truten att inte lämna Ängelholm, förutom under dygnets mörka timmar då trutarna nog övernattar vid havet, på stenar, bryggor eller i hamnområden. Han knackade på under hela vinterperioden, utan sällskap dock. Han inte bara knackade. Under knackningen spreds också saliv på en stor del av fönstret. Så småningom kom tiden då gråtrutarna ska föra släktet vidare, para sig, bygga bo, lägga ägg och föda upp nya gråtrutar. Ja då, trots allt jobb med detta tog sig gråtruthanen tid till tiggeri och minst två turer per dag till Carinas fönsterrutor blev det. Sina matbitar fick han. I sällskap hade han nu en tredje gemål, även inför denna häckningsperiod hade han bytt ut sin senaste hona. Vet inte, kanske är han svår att hålla sams med år efter år, på gråtrutars vis?

Bo byggdes, ägg lades på höghuset mitt emot. Carina kunde se redet från sin våning. De ruvade länge, för länge, så länge att paret till sist övergav äggen. Kanske blev det för varmt för äggen denna oerhört varma sommar 2018. Redet var placerat på någon metall-/plåthistoria. Tänk er hur varmt detta blir, värmen kom till landet redan i maj. Fostren i äggen blev säkert kokta. Så nu hade två häckningssäsonger passerat utan att den matglade gråtruthanen fått föra sitt släkte vidare.

Men inför säsongen 2019 hade han lugnat sig. Honan som sällskapade med honom var troligen samma som 2018. Och tiggde mat gjorde han fortfarande, och hans trogna partner höll sig snällt lite bakom honom. Han tog godbitarna direkt från

Foto: P-G Bentz/Sturnus.se

Carinas eller Anders hand, hon fick dem slängda till sig. Gråtruthanen verkade nu vara lite snällare mot sin hona, mot vad det hade varit tidigare år. I alla fall så lades första ägget 29 april på taket på grannhuset. Takarbeten på det tidigare höghuset gjorde det olämpligt att placera boet där. Paret åt i skift då partnern ruvade. Han knackade på, hon väntade tålmodigt på att bli sedd av Carina eller Anders. Men inte heller nu gick det så bra. Regnet som alla väntade på, i alla fall vi människor, kom med sådan intensitet att även årets häckning gick om intet, redet blev troligen dränkt!

Paret kom trots denna olycka fortfarande och tiggde mat vid fönstren. Funkade inte ena sidan av huset flög de över till andra sidan. Carina tror också att de kan ha parat sig igen. Hur resultatet blev 2019 är okänt, om de påbörjade ett andra häckningsförsök eller inte, och om det i så fall blev någon avkomma.

Hanen har alltså stannat i området, längs Skånes nordvästra kuster kan man gissa, under de tre sista höstarna/vintrarna, inklusive då årets. Någon hona har han under de kalla årstiderna dock inte med sig när han besöker Carina och Anders. När det gäller maten är han lite noga. Bröd äter han knappast, köttrens från fläskfile och kattmat fungerar utmärkt. Och det lite skadade benet verkar ha blivit mycket bättre de sista åren, inte så tjockt längre.

Vi får väl se om den sällskaplige gråtruten lyckas med sin häckning våren/sommaren 2020, men mycket kan hända en gråtrut innan det är dags. Kanske, troligen, har de tre sista åren inte varit till dessa gråtrutar fördel med reproduktionen.

BJÖRN HERRLUND
ÖRKELLJUNGA

Fåglarnas flygmotor

För att kunna flyga behöver fåglarna givetvis vingar. Men de behöver också muskler för att orka flyga. De viktigaste, eller åtminstone största, är bröstmuskulerna. Det finns två sådana och de sitter förstås på bröstet på fågeln. Bröstmuskulerna är de bitar som ger mest kött åt den som äter kyckling eller andra fåglar.

Fåglarnas skelett har stora likheter med människans. Armar (= vingar), ben, huvud och hals är förvånansvärt lika. Fåglarna har revben också men det så kallade bröstbenet, där revbenen sitter fast, skiljer sig från vårt bröstben. På en fågel är detta stort och det har liksom en vingmitt på som sticker ut likt kölen på en segelbåt. De båda bröstmuskulerna sitter på vardera sidan av detta bröstben.

En fågel i god kondition, en sådan som väger mycket, har stora bröstmuskler och orkar flyga långt. Sjuka, svaga eller svältande fåglar tappas däremot mycket vikt. Först använder eller "bränner" de allt fett som de har på kroppen för sin överlevnad och flygförmåga. När allt fett är borta, är det främst bröstmuskulerna som minskar i storlek. Skillnaderna på en stark och en svag ringduva syns tydligt på fotot av de två trafikdödade ringduvorna som vi plockat bort fjädrarna på. Den vänstra var riktigt tjock och hade stora bröstmuskler medan den högra var mycket mager och hade börjat att "bränna" musklerna.

Om man har en fågel i handen kan man ganska lätt bedöma dennes kondition. Då känner man på fågelns bröst. Känns

Välgödd ringduva (till vänster) och en mager. Foto: Kenneth Bengtsson.

Bröstben av knölsvan. Foto: Kenneth Bengtsson.

Alla andåglar har väl utvecklad bröstmuskulatur. Här en grågås. Foto: P-G Bentz/Sturnus.se.

bröstbenskammen, alltså yttersta kanten på "kölen" skarp är fågeln mager. Men om man knappt kan känna kanten är fågeln tjock och som regel mycket frisk.

KENNETH BENGTTSSON
ARLÖV

José Martins Projecto

I provinsen Alentejo, norr om Algarve, fångar José Martins Projecto det vilda i det portugisiska landskapet, med fin känsla för detaljer och klara färger. Han har skapat många frimärken med avbildade fjärilar och bin men arbetar också på myndigheten för naturskydd. Även som ung serietecknare inkluderade han ofta fåglar i scenerna.

Jag tackar för inbjudan att presentera mitt arbete som tecknare och målare med fokus på de vilda djuren. Det är tacksamt att ens arbete kan nå ut till många på detta sätt, för att inte tala om möjligheterna med internet som överbryggar avstånd mellan länder och kulturer.

Jag började teckna redan innan jag började skolan. Disney var min förebild och inspiration, både för att teckna och måla, liksom brittiska serier som publicerades i Portugal under namnet *Falcão* (Falken).

Genom flitigt tecknande efter förlagor utvecklades mina talanger, men då kunde jag inte föreställa mig att mitt liv skulle ägnas åt att måla och illustrera. Mina första egna illustrerade historier publicerades 1980 när jag var 18 år. De beskrev medeltiden i Évora, staden där jag föddes och bor, men jag tog alltid med vilda djur, företrädesvis fåglar.

Jag insåg snart att jag inte kunde ha tecknade serier som levebröd och ägnade mig mer åt djurlivet här i Alentejo.

Som 18-åring illustrerade José historier från medeltiden i Évora. Redan då fick fåglarna en framskjuten plats i dubbel bemärkelse.

Jag kunde alltså förena arbete med mitt stora intresse. Denna nya inriktning gav mig stort nöje och 1986 blev jag erbjuden att som frilansare illustrera frimärken åt den portugisiska posten (CTT). Samtidigt blev jag antagen av konsthögskolan i Lissabon. Efter två frustrerande år med lärare som inte accepterade min strävan att måla realistiska motiv insåg jag att den akademiska tillvaron inte var den rätta för mig och jag lämnade studierna. Jag fick arbete på myndigheten för nationalparker och naturskydd (nu Nature Conservation Institute på engelska). Mina kollegor och vänner där, som var biologer, lärde mig mycket om naturen och hur jag skulle tillvarata det jag redan visste.

1990 bodde jag i norra Alentejo och arbetade för nationalparken Serra do São Mamede när jag fick hälsoproblem. Jag

återvände till min hemstad Évora där jag målade och illustrerade på heltid under nio år. Det var en intensivt skapande tid, mestadels i fält, och det blev många utställningar och frimärksuppdrag. År 2000 återvände jag till jobbet men jag har inte kunnat vänja mig vid att inte vara konstnär på heltid. Det låter kanske naivt men så känns det efter snart 20 år som offentligt anställd. Många bland oss konstnärer tänker inte så mycket på pengar och karriär när vi skapar. Vi känner för att uttrycka oss, och det är därför jag alltid velat vara frilansande konstnär. Idag, vid 57 års ålder, tar mitt arbete och min familj mycket tid. Jag kan inte vistas i naturen så mycket som jag brukade och skulle vilja. Resten av tiden tillbringas i ateljén åt olika projekt och uppdrag. Jag skulle vilja fullborda ett bokprojekt som jag påbörjade för några år sedan, om fåglarna i södra Portugal. Jag är bara färdig med 58 arter och det återstår ca 200. Vi får se om det någonsin blir färdigt.

De konstnärer som influerat mig mest är Lars Jonsson med sina fältskisser, belgaren Carl Brenders med sin teknik och kanadensaren Robert Bateman med sina oljemålningar på duk. När jag lärde känna deras konst fick jag uppsöka bibliotek, det var före internet. Min syster och sväger besökte Sverige och tog med sig Lars Jonssons bok *En dag i maj*. Jag älskar hans arbete och tänkte då, att som vuxen vill jag måla och teckna som Lars! Han förefaller spontan, kanske äventyrlig och hans verk i fält visar på en mycket stor talang. Carl Brenders har också betytt mycket efter att jag först träffade på en kollektion från hans unga år. Hans gouachemålningar avslöjar ett stort tålmod för detaljer. När jag kom över böcker och utställningskataloger med Robert Bateman blev jag förtjust i hans impressionistiska påverkan på akrylmålningarna.

© 2010 D. J. Taylor

Avslutningsvis må jag erkänna att jag inte helt och fullt förstår hur jag fått mitt intresse för fåglar. Det är nog den allmänna känslan som jag delar med likasinnade för fåglarnas grace och deras mångfald i arter och färger. Det är fantastiskt hur timmar kan ägnas åt att skåda dem och måla av dem utan att det blir tråkigt. Jag vill alltid fortsätta med detta. Jag är inte äventyrlig eller resenär, men jag föddes på en fin plats. Det är en del av Iberiska halvön med fint varierad natur och det ger mig konstnärlig inspiration. Förhoppningsvis

bringar min konst ett budskap om naturskydd och respekt för miljön, även om man inte alltid lever helt som man lär. Planeten jorden är en fantastisk och mystisk blå pärla som vi bor på, och vi behöver alla vara rädda om den och hushålla med resurserna för överlevnad. Att planeten inte behöver oss är viktigt att tänka på om vi och framtida generationer fortsättningsvis ska kunna bebo detta lilla hörn i det vidsträckta universum.

(Översättning: Arne Ohlsson)

José Martins Projecto (född 1962)

José Martins Projecto
Rua Progresso do Alentejo, 25
Alto dos Cucos
7000-460 Évora
Portugal

www.joseprojecto.com
josemprojecto@gmail.com

Josés verk:

1. Lake biodiversity. (Sidan 60).
2. Great Bustard. (Uppslag sidorna 62-63).
3. Black-headed Weaver. (Sidan 64).
4. Purple Gallinule. (Sidan 65).
5. Booted Eagle. (Ovan).
6. Flamingos. (Motstående sida).

LOKALKLUBBARNAS PROGRAM VÅREN 2020

Alla SkOF:s medlemmar är välkomna att delta i lokalklubbarnas programverksamhet.
Om inte annat anges gäller ordinarie samlingsplats.

Datum	Programpunkt	Arrangör
Mars		
7	Vårvinterns fåglar med Mats Johansson. Samling kl. 09.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	Nö SkF
8	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 09.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	Nö SkF
8	Almåsa och Björkelunda. Samling kl. 09.00	MO
11	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 09.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	Nö SkF
11	Ugglekväll på Svedberga kulle. Samling 20.00 på Svedberga gård	KOF
14	Hagestad och Tykeå. Samling kl. 08.00 vid Biblioteket i Ystad.	Co
14	Pulken, Åspet och Friseboda. Samling kl. 07.30 vid ICA i Hörby.	Gjuse
14-31	Transkådning i Pulken med fågelklubben från kl. 15 till skymning.	Nö SkF
15	Andfågelräkning i Finjasjön, Magle & Stoby våtmark mellan kl. 09.00 och 12.00. Samling vid "Spindeln", Hässleholm.	GBF
18	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 09.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	Nö SkF
22	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 09.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	Nö SkF
22	Nybörjarekurs till Farhult. Samling vid Olympiaskolans parkering kl. 07.00 eller Farhultsbaden kl. 07.30	KOF
22	Fåglar längs västkusten. Samling kl. 09.00.	LFK
25	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 09.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	Nö SkF
28	Ejdersträcket i Käseberga. Samling kl. 07.00 vid ICA i Hörby.	Gjuse
28	Vattenriket och tranorna vid Pulken. Samling kl. 07.00.	Gladorna
28	Tidiga vårfåglar i Hans' hemmamarker. Samling kl. 08.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	Nö SkF
29	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 09.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	Nö SkF
29	Pulken, Tranor, OBS! SOMMARTID! Samling kl. 08.00	MO
April		
1	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	Nö SkF
4	Skogsvandring med Gösta. Samling kl. 06.15 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	Nö SkF
5	Käseberga. Samling kl. 06.00.	LFK
5	Orrspel i Simlångsdalen, Halland. Samling kl. 04.30 Olympiaskolans parkering.	KOF
6	Måndagsexkursiön från Ängelholm. Samling kl. 18.00 ICA Maxis parkering, Ängelholm.	KOF
7	Lokalskådning i Malmös närhet. Samling kl. 18.00	MO
8	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	Nö SkF
10	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	Nö SkF
13	Måndagsexkursiön från Höganäs. Samling kl. 18.00 vid City Gross, Höganäs.	KOF
13	Annandag påsk-fåglar på Häslövs ängar. Samling p-platsen där ute kl. 08.00	Nö SkF
15	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	Nö SkF
18	Vårfåglar vid Vomb- och Krankesjön. Samling kl. 08.00 på Coops parkering i västra Sjöbo.	Co
18	Fåglar vid nya våtmarker på Ryssberget. Samling kl. 08.00 p-platsen ICA Maxi, Bromölla.	Nö SkF
19	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	Nö SkF
19	Sydskusten. Samling kl. 08.00	MO
20	Måndagsexkursiön i Helsingborg. Samling 18.00 på Olympiaskolans parkering, Helsingborg.	KOF

LOKALKLUBBARNAS PROGRAM VÅREN 2020 – FORTS.

Datum	Programpunkt	Arrangör
April forts.		
22	Fågelmorgon i Botan. Samling kl. 06.00 vid ingången från Tunavägen.	LFK
22	Fåglarna längs Linnérundan.	
	Samling kl. 08.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	Nö SkF
25	Fåglarna längs Linnérundan.	
	Samling kl. 08.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	Nö SkF
25	Fåglarna i Vombsänkan. Samling kl. 07.00.	Gladorna
26	Vårfåglar på Näsbyfält.	
	Samling kl. 07.00 p-platsen 100 m söder Näsby gård, Kristianstad.	Nö SkF
27	Måndagsekkursion i Ängelholm.	
	Samling kl. 18.00 ICA Maxis parkering, Ängelholm.	KOF
Maj		
1	1:a maj-fåglarna längs Linnérundan.	
	Samling kl. 07.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	Nö SkF
3	Fågelskådningens dag och andfågelräkning. Samling kl. 07.00 Hovdala slott p-plats.	GBF
3	Fågelskådningens dag på Fredriksdal. Samling vid entrén kl. 09.00	KOF
3	Fågelskådningens dag i Ängelholm. Fågelsång längs ån.	
	Samling kl. 07.00 vid Roddklubbens stuga.	KOF
3	Fågelskådningens dag.	
	OBS! Samling bryggan, Ribersborgs kallbadhus kl. 09.00, medtag fika.	MO
3	Fåglarna längs Linnérundan.	
	Samling kl. 07.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	Nö SkF
4	Måndagsekkursion från Höganäs. Samling kl. 18.00 vid City Gross, Höganäs.	KOF
5	Lokalskådning i Malmös närhet. Samling kl. 18.00	MO
6	Fåglarna längs Linnérundan.	
	Samling kl. 07.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	Nö SkF
6	Sen skådarkväll vid Hörlinge ängar. Samling kl. 20.00 vid fågeltornet.	GBF
9	Fåglar i naturreservatet Risen, Genarp.	
	Samling 09.00 på p-platsen vid Risavägen.	Co
9	Vårfåglar vid Ravlunda och Drakamöllan. Samling kl. 06.00.	Gladorna
9	Fågeltornskamp fågeltornet Hercules kl. 05–13.	Nö SkF
10	Fågelskådningens dag i Silvåkratornet kl. 08.00–12.00, ingen samåkning.	LFK
10	Fågelskådningens dag. Håslövs ängar kl. 07 - 12.	Nö SkF
11	Måndagsekkursion i Helsingborg.	
	Samling kl. 18.00 på Olympiaskolans parkering, Helsingborg.	KOF
13	Fågelmorgon i Botan. Samling kl. 06.00 vid ingången från Tunavägen.	LFK
13	Fåglarna längs Linnérundan.	
	Samling kl. 07.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	Nö SkF
17	Fåglar i Falsterbo. Samling kl. 06.00	LFK
17	Med Linda till Ivö. Samling senast kl. 07.30 vid färjeläget i Barum	Nö SkF
18	Måndagsekkursion i Ängelholm.	
	Samling kl. 18.00 ICA Maxis parkering, Ängelholm.	KOF
19	Skådarmorgon vid Finja fågeltorn.	
	Samling kl. 08.00 vid fågeltornet nedanför Finja kyrka.	GBF
21	Fåglarna längs Linnérundan.	
	Samling kl. 07.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	Nö SkF
22	Kvälls- och nattlyssning vid Farhultsviken.	
	Samling kl. 21.30 vid Farhultsbadens parkering.	KOF
23	Fåglar vid Fulltofta och Gäddängen.	
	Samling kl. 08.00 Linnéskolans p-plats, Hässleholm.	GBF
24	Fågelmorgon i Dalby Norreskog. Samling kl. 05.00.	LFK
25	Måndagsekkursion från Höganäs. Samling kl. 18.00 vid City Gross, Höganäs.	KOF
27	Fågelmorgon i Botan. Samling kl. 06.00 vid ingången från Tunavägen.	LFK
30	Fåglarna längs Linnérundan.	
	Samling kl. 07.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	Nö SkF
Juni		
1	Måndagsekkursion i Helsingborg.	
	Samling kl. 18.00 på Olympiaskolans parkering, Helsingborg.	KOF
2	Skådarmorgon vid Lillasjö, Hästveda. Samling kl. 08.00 vid norra delen av sjön.	GBF
2	Kväll i Vombsänkan. Samling kl. 19.00	LFK
2	Lokalskådning i Malmös närhet. Samling kl. 18.00	MO

LOKALKLUBBARNAS PROGRAM VÅREN 2020 – FORTS.

Datum	Programpunkt	Arrangör
Juni forts.		
3	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	Nö SkF
6	Bioblitz Mölleröds kungsgård kl. 08.00–15.00. Samling vid Mölleröds kungsgård, Finja.	GBF
6	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	Nö SkF
7	Nattskärror. Samling kl. 21.30 på Catena Arenas (ishallen) parkering i Ängelholm.	KOF
7	Fåglar i Thomas hemmamarker. Samling kl. 06.00 samåkningsparkeringen Olseröd (korsn. Rv 19/väg 118)	Nö SkF
10	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	Nö SkF
12	Krankejsön, kvälssekursion. Samling kl. 18.00 OBS! Sen hemkomst.	MO
13	Coccothraustes firar 40-år. Samling kl. 07.00 vid torget i Kivik.	Co
13	Hallands Väderö. Samling kl. 08.00.	Gladorna
13	Storkdag med märkning av ungar. Samling kl. 11.00 vid gårdsbutiken Vibypotatis i Sk. Viby	Nö SkF
14	Långexkursion till Hallands Väderö. Samling kl. 07.00 vid Linnéskolans p-plats, Hässleholm.	GBF
14	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	Nö SkF

Lokalklubbar i Skåne

GÖINGEBYGDENS BIOLOGISKA FÖRENING (GBF) www.gbfnatur.se
Kontaktperson: Håkan Winqvist, 0725 79 48 66, familjen.winqvist@telia.com

KULLABYGDENS ORNITOLOGISKA FÖRENING (KOF) www.kof.nu
Samlingsplats: ICA Maxi (fd Brännborns), Ängelholm
Kontaktpersoner: Mats Peterz, 0706 47 31 21, info@kof.nu

LUNDABYGDENS FÅGELKLUBB (LFK) www.lundabygdensfagelklubb.se
Samlingsplats: P-platsen vid KFS, Sölvegatan 22 F, Lund (mitt emot Ekologihuset).
Kontaktperson: Lars G R Nilsson, 0706 96 51 80, lgrn@bredband.net

MALMÖORNITOLOGERNA (MO) www.malmorn.se
Samlingsplats: P-platsen vid Sjölandstorg (korsningen Roskilde-/Margaretavägen).
Kontaktperson: Sven-Erik Svensson, 0706 65 64 32, svenrik.svensson1949@gmail.com

NORDÖSTRA SKÅNES FÅGELKLUBB (NöSFK) www.spoven.com
Samlingsplats: Parkeringen vid naturum i Kristianstad.
Kontaktperson: Evert Valfridsson, 044-32 30 45, evert.valfridsson@naturskyddsforeningen.se

RINGSJÖBYGDENS FÅGELSKÅDARE (GJUSE) www.gjuse.se
Samlingsplats: Parkeringen vid ICA Kvantum i Hörby.
Kontaktperson: Lars-Olof Nilsson, 0723 93 74 14, lars-olof.nilsson1@comhem.se

COCCOTHAUSTES (Co) – FÅGLAR I SYDOST
Samlingsplats: Meddelas i programmet.
Kontaktperson: Bengt Celander, 0709 29 95 88

GLADORNA – NÄTVERKET RAPPHÖNAN SKÅNE
Samlingsplats: Västra Stationstorget Lund (baksidan av tågstationen).
Kontaktpersoner: Monica Pedersen, 0735 50 61 47, mOnick@hotmail.com
Eva Engberg, 0708 25 66 50, seeveg@gmail.com

Fågelräkning med ”förhinder”

Årets fågelräkning ”Vinterfåglar In på Knuten” kan nästan sägas ha varit en fågelräkning med förhinder, i alla fall i Skåne. Antalet deltagare i räkningen sjönk kraftigt jämfört med förra året, till 1 451 (2 445 under 2019). Det är en minskning med 40 procent och den främsta orsaken var sannolikt det mycket milda vädret. Många skåningar hade helt enkelt inte hängt ut någon fågelmat, andra tyckte inte det var lönt att rapportera eftersom de endast hade några få fåglar på besök.

Detta mönster har varit återkommande under de 15 år vi genomfört räkningen: Deltagandet står i proportion till vintervädret. Ju kallare och vackrare väder, desto fler deltagare. I år ser vi detta särskilt tydligt som en gradient från söder till norr. Antalet deltagare (jämfört med förra året) ökar från söder till norr, från 60 procent i Skåne till 105 procent i Västerbotten.

Men bortsett från det lägre deltagandet var det mesta sig likt i Skåne. Pilfinken var som vanligt den klart talrikaste arten i Skåne, och inte oväntat kom bergfinken på andra plats. Denna vinter har ju södra Sverige invaderats av bergfinkar som kalasar på den rika tillgången på bokollon. De allra bergfinkarna höll sig kvar ute i boksogarna men många sökte sig även in i trädgårdarna. Man kan ju undra vad som hänt om det lagt sig ett snötäcke över Skåne dagarna före räkningen? Då hade bokollonen varit svårfunna och bergfinkarna kanske övervämmat de skånska trädgårdarna.

Två andra av vinterns invasionsfåglar, grönsiskan och sidensvansen, var inte lika talrika i Skåne som i resten av landet. I landet i stort var grönsiskan den näst talrikaste arten efter talgoxen, men i Skåne återfinns den först på plats 11. När det gäller sidensvansen kom den på plats 10 i landet men på plats 14 i Skåne. Båda arterna har denna vinter gynnats av god tillgång på deras viktigaste vinterföda (alfrön respektive rönnbär).

Noterbart är också att koltrasten minskade i antal vid de skånska fågelmatningarna denna vinter, från i genomsnitt nästan fem per mat-

Foto: P-G Bentz/Sturnus.se

ning i föl till bara två i år. Detta trots att vi kanske haft fler koltrastar kvar i landet än någon annan vinter.

Rimligtvis har även koltrasten gynnats av den rika tillgången på rönnbär och andra bär denna vinter, men dessutom har de haft god tillgång till en annan viktig föda, nämligen daggmask. Nu bor jag visserligen inte i Skåne, men väl i södra Halland där vintern var lika mild som i Skåne. Under räkningshelgen hade jag fem koltrastar i trädgården (15 i föl). Samtliga fem var tillfälligtvis framme och försåg sig med skalat solrosfrö, men den mesta tiden ägnade de åt att plocka daggmask ur gräsmattan! De äpplen jag lagt ut ratades av koltrastarna och bar istället bitmärken av kanintänder.

Ett annat sätt att se på en vinterfågels förekomst är andelen rapporter som innehåller arten. Förra vintern fanns koltrasten med på 96 procent av rapporterna från Skåne. I år hade andelen sjunkit till 80 procent. En parallell kan ses hos rödhaken som förra vintern rapporterades från 82 procent av de skånska matningarna. I år var andelen 61 procent. Uppenbarligen hittade även rödhakarna gott om mat ute i naturen.

Tio-i topp-lista Skåne 2020

(förra årets placering inom parentes)

1. Pilfink (1)
2. Bergfink (17)
3. Talgoxe (2)
4. Blåmes (4)
5. Kaja (5)
6. Gråsparv (6)
7. Skata (7)
8. Koltrast (3)
9. Grönfink (9)
10. Råka (8)

Tio-i topp-lista Sverige 2020

(förra årets placering inom parentes)

1. Talgoxe (1)
2. Grönsiska (17)
3. Blåmes (4)
4. Pilfink (2)
5. Domherre (5)
6. Skata (9)
7. Kaja (8)
8. Grönfink (10)
9. Gråsparv (11)
10. Sidensvans (23)

Man ska alltid vara försiktig med att dra snabba växlar på resultat från enstaka år, men det verkar faktiskt som att steglitsen nu även börjat upptäcka de skånska fågelmatningarna. Räknet i genomsnitt per rapport blev det nästan en fördubbling. Förutom att steglitsen är en framgångsrik art i Sverige, har den under

senare årtionden börjat frekventera fågelmatningar vintertid. Detta började i Mälardalen runt 1990, men nu verkar vanan ha spridit sig till snart sagt hela landet.

ANDERS WIRDHEIM
BIRDLIFE SVERIGE

Foto: P-G Bentz/Sturnus.se

Tag plats! – 16 maj 2020

När våren kommit på riktigt i mitten av maj är det åter dags för SkOF:s långvariga tradition:

Den skånska stationära artsamlartävlingen, Tag plats!

Bilda därför redan nu lag och tag plats ute i den skånska naturen!

Detta är ett utmärkt tillfälle att se vad just din favoritlokal har att bjuda på en lördag i maj.

Förutsättningarna är samma som tidigare år:

- Varje lag ska innehålla *minst två personer*, gärna fler.
- Räkna under ett valfritt *6-timmarspass* lördagen 16 maj.
- Deltagande är *gratis*, men samtliga deltagare måste vara medlemmar eller familjemedlemmar i SkOF.
- Alla i laget måste se eller höra arten, dock inte nödvändigtvis samma individ.

Anmälan görs senast måndagen 11 maj till Staffan Nilsson (staffan.u.nilsson@gmail.com) eller på telefon (0738 43 34 94). Den ska innehålla namn på deltagarna, lagnamn och tänkt tävlingslokal.

Mer info finns på SkOF:s hemsida www.skof.se – Föreningen, Program.

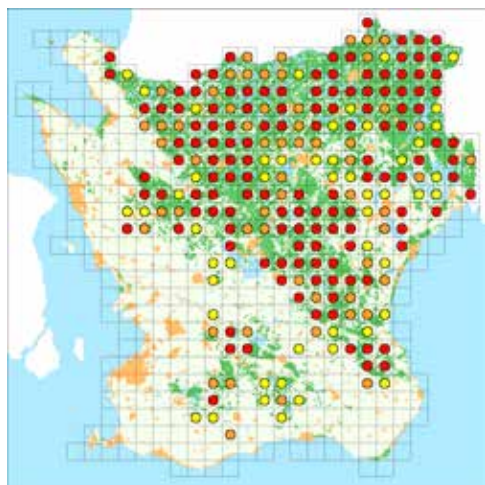

Foto: P-G Bentz/Sturnus.se

Inventering av trana i Skåne 2020

Under 2020 önskar SkOF genomföra en landskapstäckande uppdatering av det häckande beståndet av trana. Vid den skånska atlasinventeringen 2003–2009 fastställdes en remarkabel ökning av häckande tranor och beståndet bedömdes till omkring 400 par. Vi tror bestämt att tranan har ökat ytterligare sedan dess. Den förmodade ökningen har kanske främst ägt rum i slättbygderna då den skogsdominerande delen av Skåne var väl besatt av häckande tranor redan för tolv år sedan.

Tranan är relativt lättinventerad och flera av de skånska paren dyker numera regelbundet upp redan i slutet av februari i en mild vinter/tidig vår. Vi har fastställt den huvudsakliga inventeringsperioden till 15 mars–30 juni där eftersök tidigt på säsongen är att föredra. Samtliga observationer av individer/par som kan misstänkas göra häckningsförsök bör rapporteras. Observationer av bedömda häckfåglar utanför huvudperioden är förstås också intressanta. Boplatsen kan ligga i nästan vilken våtmark som helst, men helst där tranorna hittar skydd av vegetationen och får vara någorlunda ifred. Som många vet är häckande tranor typiskt brunfärgade på ryggen under ruvningen. När äggen ruvas kan man ofta se tranan i paret som tar en paus från ruvningen spankulera

Tranans utbredning vid inventeringen 2003–2009. Källa: Skånes Fågelatlas (2013).

Foto: P-G Bentz/Sturnus.se

omkring på en åkermark. När ungarna har lämnat äggen tar de snabbt till benen och familjer kan då ses relativt långt från boplatsen. Tranor är också ljudliga och basunerar ofta ut sina karaktäristiska läten över nejden. Sådana "revirmarkeringar" kan också rapporteras om de åtminstone ungefärligen kan härledas till en viss plats.

Vi önskar framför allt utvärdera den geografiska förekomsten av häckande tranor i Skåne, men vi vill också göra nedslag i flera områden för att försöka bedöma antalet par inom en viss yta. Det finns alltså utrymme för att göra en mer omfattande insats. Sådana önskemål diskuteras helst med undertecknad för samordning av insatser.

Det är önskvärt att lokaler eller områden som har besökts utan kontakt med häckande tranor också rapporteras som inventerade. I slutändan underlättar detta sammanställningen och ett mer rättvisande resultat kan uppnås.

Rapportera i första hand till *Artportalen*, i andra hand till Richard Ottvall på epostadress: richard.ottvall@gmail.com; mobiltelefon: 0705-642822.

Dags att inventera småtärna i Skåne

Småtärnan kommer att inventeras 2020 och vi hoppas kunna få ett heltäckande resultat. Utöver faktiskt häckande antal par är det angeläget att följa upp häckningsframgången för att få en uppfattning om det finns behov av att stötta de skånska småtärnorna framöver. Vi vill också ha rapporter från tidigare men nu tomma häckningsplatser. Vi har ganska bra koll på vilka lokaler som är och har varit aktuella för arten och dessa kommer att besökas av handplockade personer. Det blir därmed inte en inventering som kräver omfattande bemanning. Men vi uppmuntrar alla till att lägga in alla observationer av säkra eller misstänkta häckningar på *Artportalen*. Glöm inte att negativa uppgifter från tidigare kända häckningslokaler är värdefulla.

Lyssna efter berguv!

Under 2020 fortsätter BirdLife Sveriges riksinventering av berguv, som här organiseras av Projekt Berguv Skåne. Vi önskar att så många som möjligt lyssnar i skymningen, särskilt i februari och mars men även senare på våren, vid bergtäkter, grustag eller naturliga branter efter ropande berguvar. Även skogar utan branter kan vara lämpliga för berguvar. Vi misstänker att det kan finnas flera ännu oupptäckta par. Hjälp oss att hitta dom! Rapportera via *Artportalen* eller direkt till Thomas Lindblad på e-post thomaslindblad6@gmail.com eller via mobil 0733-12 06 14. Även negativa uppgifter från bergtäkter, grustag eller naturliga branter är mycket värdefulla.

Rapportera kolonier!

BACKSVALAN inventerades i Skåne 2017 och vi fick då ett resultat på drygt 4000 häckande par. Riksföreningen BirdLife Sverige har nu utropat backsvalan som riksinventeringsart under 2020–21. Vi hinner inte med att organisera någon ny inventering 2020, men uppmuntrar som vanligt alla att rapportera alla kolonier på *Artportalen* under både 2020 och 2021. Viktiga uppgifter är antalet håll (ideal tid för räkning är efter 1 juni), uppskattat antal fåglar i/vid kolonin samt beskrivning av platsen. Ligger kolonin inom ett verksamhetsområde ber vi er att nämna företagets namn. Använd kommentarsfältet på *Artportalen*.

